

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Jaroslav Kříž

**Historický vývoj kulturního fenoménu
„James Bond“ na pozadí studené války**

**The History of the Cultural Phenomenon
“James Bond” on the Background
of the Cold War**

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat všem, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. Vedoucímu diplomové práce PhDr. Jaromíru Soukupovi Ph.D., za jeho trpělivou spolupráci a velmi cenné připomínky. Mimořádný dík patří mému kolegovi ze studentských lavic Mgr. Marku Fapšovi za podnětné rady a přátelské hecování. Závěrem bych chtěl poděkovat své rodině za neustálou podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Turnově dne 7. dubna 2013

.....

Jméno autora

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje historický vývoj filmů s Jamesem Bondem na pozadí studené války v letech 1962–1989. Fiktivní postava James Bond je kulturní fenomén, jenž se od šedesátých let 20. století stal absolutně světovým symbolem z pohledu populární kultury. Stěžejní část práce se zaměřuje na filmy s agentem 007 a popisuje ideologické zázemí, které v nich můžeme zkoumat. Sekundárně je také zpracována Bondova minulost. Je tedy analyzován vývoj literární postavy, jež se přesunula ze špionážních románů na filmové plátno. Dále je i v práci zmíněno společenské zázemí, které bylo v druhé polovině 20. století velmi ovlivněno bondovskou tematikou.

Klíčová slova

Studená válka, James Bond, kulturní historie, filmová symbolika, světový fenomén, Ian Fleming.

Abstract

The thesis analyzes a historical development of James Bond films in a background of the Cold War between years 1962-1989. A fictional character James Bond is a cultural phenomenon, which became an absolute world-wide symbol from the point of popular culture since the sixties in 20 century. The main part of the thesis focuses on movies with agent 007 and describes the ideological base, which we can investigate. Secondly, Bond's past is handled. Therefore, a development of the literary figure, who moved from spy novels to the screen, is analyzed in here. Further, parts of the thesis mention social background, which was greatly influenced by Bond topic in the second half of the 20th century.

Keywords

Cold War, James Bond, Cultural History, Movie Symbolism, Global Phenomenon, Ian Fleming.

Obsah

Úvod.....	8
1. Uchopení kulturního fenoménu.....	12
1.1. Populární kultura (popkultura), kniha a film	13
1.2. Historický film – film a historikové.....	15
1.3. Historické období: Studená válka	16
1.4. James Bond jako předmět badatelského zájmu v metodologickém zaměření.....	19
1.5. Seriózní pohled na postavu Jamese Bonda.....	22
2. Vznik Jamese Bonda – přesun z Flemingových románů na filmové plátno	24
2.1. Ian Fleming (1908–1964).....	25
2.2. Špionážní romány.....	27
2.3. James Bond – charakteristika literární a filmové postavy	29
2.3.1. Oddělení „00“	31
2.4. První film: Dr. No	32
2.5. Porovnání knih a filmů	34
3. Bondovky na pozadí studené války	37
3.1. Studená válka v bondovkách	37
3.1.1. Dr. No a Karibská krize.....	39
3.1.2. Srdečné pozdravy z Ruska.....	41
3.1.3. Thunderball a problematika atomových zbraní	44
3.1.4. Žijíš jenom dvakrát a kosmické závody	46

3.1.5.	Agent, který mne miloval a špionáž.....	48
3.1.6.	Jen pro tvé oči a špionážní operace.....	49
3.1.7.	Chobotnička a rozdělené Německo.....	51
3.1.8.	Dech života a železná opona.....	54
3.2.	Zobrazení „zla“ v bondovkách.....	56
3.3.	Shrnutí bondovek za období studené války	58
4.	James Bond a společnost ve studené válce.....	61
4.1.	Reklama ve filmech, zboží s logem 007.....	62
4.2.	James Bond promlouvá	63
4.1.1.	Auta Jamese Bonda	65
4.1.2.	Filmová hudba	67
4.2.	Amerikanizace Jamese Bonda	68
Závěr.....	70
Seznam literatury	72
Filmový materiál	80
Obrazová příloha.....	82

Seznam zkratek:

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
CIA	Ústřední zpravodajská služba (Central Intelligence Agency)
FBI	Federální úřad pro vyšetřování (Federal Bureau of Investigation)
KGB	Výbor státní bezpečnosti (Komit'ët gasudárstvënoj bezopásnosti)
MI5	Bezpečnostní služba nebo také Vojenská výzvědná služba, sekce 5 (Military Intelligence, Section 5)
MI6	Tajná zpravodajská služba nebo také Vojenská zpravodajská služba, sekce 6 (Military Intelligence, Section 6)
např.	například
NATO	Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)
SMĚŘŠ	Smrt špiónům (Směť špiónům) – sovětská vojenská kontrarozvědka
SPECTRE	Speciální oddíl pro boj s inteligencí, pro terorismus, pomstu a vydírání (Special Executive for Counterintelligence, Terrorism, Revenge, Extortion)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik (Soyuz Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik)
tzv.	takzvaně, takzvaný
USA	Spojené státy americké (The United States of America)

Úvod

Literární postavu „James Bond“ nebo alespoň její filmové ztvárnění zná snad většina světové populace. Tento hrdina (hlavně ve filmovém pojetí) se stal od svého zrodu do dnešní doby naprosto světovým unikátem – fenoménem, jenž nemá ve světě obdoby. V roce 2012 byl natočen již třináctý snímek série s Jamesem Bondem s názvem *Skyfall*¹ a film se nesl i v symbolickém duchu padesátého výročí od uvedení první „bondovky“,² *Dr. No*, do kin. Bondovka *Skyfall* je plná odkazů na minulé snímky série a objeví se i mnoho historických konotací. Film měl ohromný úspěch po celém světě,³ a to nejen díky divácké návštěvnosti a jejich většinou pozitivních ohlasech,⁴ ale i u filmové kritiky.⁵ Snímek *Skyfall* jen potvrdil, že James Bond je opravdu světovým fenoménem a důležitou částí světové popkultury 20. a 21. století. Také to potvrzuje fakt, že bondovská série má i po padesáti letech stále co nabídnout.

Cílem diplomové práce je analyzovat historický vývoj kulturního fenoménu James Bond na pozadí studené války v letech 1952–1989. James Bond je literární postava, kterou vytvořil v roce 1952 anglický spisovatel Ian Fleming. V šedesátých letech 20. století se Bond stal významným kulturním fenoménem a to za pomoci filmové série, jež vznikla roku 1962. Během studené války bylo natočeno šestnáct filmů s agentem 007. Tato práce si klade

¹ *Skyfall*, r. Sam Mendes, Velká Británie – USA 2012, 143 min.

² Jedná se o slangové označení oficiálních filmů (hlavní postavou je britský agent MI6, James Bond, s kódovým označením 007, což mu uděluje povolení zabíjet), které produkuje společnost Eon Productions. Existují i neoficiální snímky, ale ty se seriózně nezapočítávají do oficiální filmové série. Pojem „bondovky“ bude v této práci často používán.

³ Film jen v kinech vydělal \$1.108.561.013,- – Box Office Mojo, [online, cit. 10. 7. 2013]. Dostupný na <http://www.boxofficemojo.com/movies/?id=bond23.htm>. *Skyfall* se tak stal osmým nejvýdělečnějším snímkem na světě – Box Office Mojo, [online, cit. 12. 7. 2013]. Dostupný na <http://www.boxofficemojo.com/alltime/world/>.

⁴ Divácké ohlasy můžeme posuzovat podle hodnocení filmů na filmových databázích, např. CSFD.cz nebo IMDb.com, atp. Na Česko-Slovenské filmové databázi má *Skyfall* 81 %, [online, cit. 13. 7. 2013]. Dostupný na <http://www.csfd.cz/film/234460-skyfall/>. Na mezinárodní filmové databázi je film ohodnocen 7,8 z 10, [online, cit. 13. 7. 2013]. Dostupný na <http://www.imdb.com/title/tt1074638/>.

⁵ Snímek získal skoro 40 filmových ocenění. Z těch nejhodnotnějších jmenujme pět nominací na Oscary z toho dvě proměněné a osm nominací na Bafta Awards z toho též dvě získané.

za záměr poukázat na profilování tohoto jevu a to převážně díky filmové sérii. Důležité je také upozornit na to, jak byla prezentována západní ideologie během studené války právě v těchto špionážních snímcích. Toto téma jsem si zvolil, abych připomenul na českém badatelském poli filmový a kulturní námět, neboť se domnívám, že by se historikové měli více zabývat filmovými tématy, které mohou něco významného vypovídat o minulosti. Také se musím přiznat, že jsem i velký příznivec bondovek, což je dalším motivem pro zpracování této práce. Jedná se tedy o celosvětové téma, jež spojuje kulturu, film a historii.

Diplomovou práci jsem rozdělil do čtyř hlavních kapitol, jejichž součástí jsou podkapitoly, které dané téma blíže specifikují. V první části jsem nastínil teoretické otázky zaměřené na uchopení kulturního fenoménu ve 20. století. Interpretuji populární kulturu a to hlavně z pohledu jakou roli hrají knihy a filmy v této době. Popisují také základní informace o studené válce. Jako jeden z hlavních metodologických přístupů využívám analytický přístup a také interpretaci novodobých mytologií podle Rolanda Barthesa. Dále se snažím poukázat na to, že se s literární a filmovou postavou Bonda dá pracovat z vědeckého pohledu.

V následující kapitole popisují vznik postavy britského agenta Jamese Bonda a také přesun z románové tvorby na filmové plátno. Nejdříve tedy připomínám spisovatele Iana Fleminga, který vymyslel špionážní příběhy s agentem Jejím Veličenstvem. Dále analyzuji charakteristickou rozdílnost mezi literární a filmovou postavou, což dokazují i v podkapitole, kde porovnávám knihy a filmy. Na závěr druhé kapitoly zmiňuji první bondovku *Dr. No* (1962).

Další část se již týká analýzy filmů s Jamesem Bondem v období studené války. Tato kapitola je převážně zpracována chronologicky, tak jak byly bondovky natočeny po sobě. Nejdříve v podkapitole o studené válce v bondovkách shrnuji toto téma a k tomu přikládám tabulku filmů s Jamesem Bondem, kde je tento námět nejvíce patrný. V další části jsou tyto snímky popsány a interpretovány z historického a ideologického hlediska.

Poslední kapitola pojednává o tom, jak světový fenomén James Bond ovlivňoval společnost. Zaměřím se na popsání bondovských produktů, které ovlivnily značným způsobem společnost ve své době. Neopomenu zmínit hudbu a auta Jamese Bonda, jež tvoří důležitou část fiktivního světa agenta 007. Také budu informovat o reklamách a dobových

produktech s Jamesem Bondem. Důležitou částí v této kapitole je analýza amerikanizace bondovek, což je velmi zajímavé téma v tomto kulturním fenoménu.

Diplomová práce reaguje na několik základních otázek. První z nich se týká analýzy šestnácti bondovek na pozadí studené války. Tento rozbor je zaměřen na západní a východní ideologie, které je možné zkoumat v těchto snímcích. Dále bych chtěl popsat, jak kulturní fenomén James Bond vzniknul a také jakým způsobem ovlivňoval společnost v šedesátých až osmdesátých letech 20. století.

Ke zpracování tématu jsem využíval převážně odbornou literaturu a filmové materiály, jež se zaměřují na Jamese Bonda a historické události z období studené války. Odborná literatura k tomuto tématu je minimální v českém jazyce, proto pracuji převážně s literaturou anglické provenience. Základní publikace k tématu uchopení kulturního fenoménu pro mě byla kniha – John Storey: *Cultural Theory and Popular Culture – An Introduction*. K metodologickému zázemí jsem využil několik publikací – James Monaco: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií – umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*; Marshall McLuhan: *Jak rozumět médiím – Extenze člověka* a Roland Barthes: *Mytologie*. Pro nastínění osobnosti Iana Fleminga jsem používal hlavně knihy – Henry Chancellor: *James Bond. The Man and His World. The Official Companion to Ian Fleming's Creation* a Andrew Lycett: *Ian Fleming*. K tématu studené války jsem pracoval s rozsáhlou literaturou, zde uvádím jen základní práce typu John Lewis Gaddis: *Studená válka*, Petr Luňák: *Západ – Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Petr Drulák: *Metafory studené války – interpretace politického fenoménu*, Dominic Sandbrook: *Never Had It So Good – A History of Britain from Suez to the Beatles* a Vladimír Nálevka: *Studená válka*. Pro analýzu vývoje bondovek pro mě samozřejmě byly stěžejním materiálem samotné filmy a dokumenty k nim, ale také jsem využíval knihy – James Chapman: *Licence to Thrill – A Cultural History of the James Bond Films*,⁶ Jeremy Black: *The Politics of James Bond – From Fleming's Novels to the Big Screen* a John Cork – Collin Stutz: *James Bond encyklopedie*. Ke každé tematické části jsem samozřejmě využíval několik dalších dílčích prací a odborných článků. Celkový seznam odborné literatury se nachází na konci diplomové práce. Na závěr své práce přikládám obrazovou přílohu týkající se Jamese Bonda.

⁶ U Jamese Chapmana používám dvě vydání této knihy. První vydání vyšlo v New Yorku v roce 2000 a podruhé to bylo vydáno na stejném místě o sedm let později.

Diplomová práce *Historický vývoj kulturního fenoménu „James Bond“ na pozadí studené války* tedy připomíná fiktivní postavu agenta britské tajné služby a snaží se tento kulturní fenomén analyzovat již od jeho vzniku až po konec studené války. James Bond je naprosto výjimečná fiktivní postava, dle mého úsudku, a to jak na literárním poli, tak i na filmovém plátně. Proto se k němu tak musí i přistupovat. Tato práce analyzuje bondovky v historické době studené války, ve které bude popsáno ideologické zázemí, jež je zřetelně vnímatelné. Dalším hlediskem je ukazatel, jak Bond se svým fiktivním světem ovlivňoval společnost té doby. Hodnota této práce bude spočívat právě na těchto aspektech.

1. Uchopení kulturního fenoménu

„*Bond je záhada.*“

Pierce Brosnan⁷

Historická období se často vyznačují něčím velmi specifickým a svébytným. Moderní věk, 20. století až po současnost, prožil dvě nejtragičtější události v celé lidské historii. Světové války byly nejkrvavějšími a nejnákladnějšími válečnými střetnutími v dějinách světa. Tyto konflikty postihly celý svět. 20. století nepoznamenaly jen válečné chmury, ale jednalo se i o historickou dobu, ve které došlo ke značnému nárůstu světové populace a prudkému technologickému pokroku na mnoha úrovních lidského vědění. Z pohledu politických dějin nesmíme opomenout, že v tomto věku existovalo několik vyhraněných politických ideologií a některé z nich existují dodnes. Dále si musíme uvědomit, že v minulém století se velmi razantně proměnila společnost a tento aspekt byl spjat s kulturním vývojem. Kultura tedy prošla značnými změnami, ať se už jedná o styl oblékání, vznik nových hudebních žánrů či nástup kinematografie a televizních společností jako hlavního kulturního fenoménu této doby.

Ve 20. století se stalo několik zásadních událostí, které „proměnily“ svět. Nejednalo se pouze o politické epizody, ale šlo také o sociální a kulturní dějiny. Tyto aspekty na sebe velmi často navazují a ovlivňují se, a tak to bude bráno v potaz i v této práci, neboť v minulém století vzniklo mnoho kulturních fenoménů, jež byly ovlivněny politickou situací. Patří James Bond mezi tyto fenomény?

James Bond je kulturní fenomén, jenž je v první řadě prezentován filmovou sérií, která trvá již padesát let (1962–2012) a vychází z knižní předlohy od britského spisovatele Iana Fleminga. James Bond dnes už není jen literární a filmová fikce jako na svém počátku, ale stal se světovým symbolem – kulturním fenoménem obrovského významu. Tato práce pojednává o vzniku a vývoji tohoto světového fenoménu ve druhé polovině 20. století.

⁷ CORK, John – STUTZ, Collin: *James Bond encyklopedie*, Praha 2009, s. 32.

1.1. Populární kultura (popkultura), kniha a film

Co je populární kultura (běžně nazývaná jako popkultura)? Existuje mnoho způsobů, jak přesně definovat tento pojem. Je to velmi podobné jako kdybychom měli vymezit slovo „kultura“, jež má také desítek významů. Popkultura je v tom nejvšednějším slova smyslu kultura, kterou vytvořili lidé přímo pro ně a její jednotlivá témata oslovují široké spektrum veřejnosti.⁸ Storey ve své knize *Cultural Theory and Popular Culture – An Introduction* určil šest způsobů,⁹ jak definovat populární kulturu. Nejlepším řešením se mi jeví autorova třetí definice, neboť ztotožňuje popkulturu s masovou kulturou, kterou chápe jako komerční kulturu (sériově produkovanou za účelem masové spotřeby – módní oblečení, filmy, hudba, knihy atd.). Tato kultura vznikla ve Spojených státech amerických a v polovině 20. století (jedno z klíčových období amerikanizace¹⁰) se rozšířila po Západní Evropě.¹¹ Také je důležité upozornit, že popkultura je ve vzájemné symbióze s masmédií (hromadné sdělovací prostředky).¹² Toto jen prokazuje, jak je populární kultura propojena s masovou kulturou a ovlivněna komercí.

V rámci neformálního společenského konsenzu je tedy populární kultura považována za nejvýraznější část hlavního proudu (mainstreamu) určité kultury. Během 20. století se jednalo především o západní kulturu, ale od konce minulého století do současnosti můžeme

⁸ STOREY, John: *Cultural Theory and Popular Culture – An Introduction*, Harlow 2009, s. 5.

⁹ Storey definuje populární kulturu na následujících šest způsobů: a) První definice poukazuje na zásadní problém, že velká část tzv. „vysoké kultury“ je oblíbená ve společnosti, a proto je těžké určit, kdy se přesně jedná o popkulturu; b) Populární kulturu můžeme definovat jednoduše podle toho, co nezařadíme do „vysoké kultury“; c) Třetí definice ztotožňuje popkulturu s masovou kulturou, která je velmi ovlivněna komercí; d) Populární kultura je dále definovatelná jako autentická kultura lidu; e) Popkultura může být chápána i z politického rozměru, neboť se jedná o kulturu dominantního proudu společnosti a ta ovlivňuje další skupiny společnosti; f) Postmodernistický přístup poukazuje na fakt, že velmi brzy nebude rozdíl mezi populární a vysokou kulturou. STOREY, c. d., s. 5–13.

¹⁰ Termín amerikanizace můžeme vysvětlit jako přejímání a podřizování se hlavnímu politickému, ekonomickému a kulturnímu vlivu USA. Amerikanizaci lze chápat i součást globalizace. V kultuře se hlavně jedná o přejímání televizních seriálů, filmů, moderní hudby, komiksů atd. Nemůžeme ani opomenout přejímání velkého množství zboží a technologií, což jsou například výrobky od společností typu Microsoft, Macdonald's, Coca-Cola či Google. Více k tomuto tématu viz HALBERSTAM, David: *Černobílé desetiletí – padesátá léta a Spojené státy*, Praha 2002.

¹¹ STOREY, c. d., s. 8–9.

¹² SHUKER, Roy: *Understanding Popular Music*, New York 2001, s. 3.

již hovořit o kultuře globální. V kulturním mainstreamu se nyní zaměříme na knihy a filmy, neboť tyto složky jsou pro tuto práci nejvíce relevantní.

Knížní bestsellery, komiksy, hollywoodské filmy či reklamy v televizi jsou všechno příklady kulturních projevů, které zařadíme do populární kultury. Filmy a romány mají k sobě velmi blízko, jak podotýká James Monaco. Filmy a romány totiž vyprávějí příběhy s množstvím podrobností a dělají to z perspektivy vypravěče, jenž si vkládá mezi příběh a pozorovatele často značný stupeň ironie. Skoro cokoliv co se dá říct slovy v románu, tak může být zobrazeno nebo řečeno ve filmu, i když na některé divoké fantazie autorů by bylo potřeba mnoho speciálních efektů.¹³ Je ale podstatné zdůraznit, že čtenář využívá více vlastní fantazii, než divák sledující film, který mu prezentuje již určitou představu. Rozdílnost mezi těmito dvěma uměními je zcela zřejmá.

Film je oproti knize velmi mladým médiem. Třeba ku příkladu u knih si uvedme, že v Evropě již během 16. století byly tyto díla docela snadno dostupná každému, kdo uměl číst. Jen v tomto století bylo vtištěno přes 150 miliónů výtisků.¹⁴ Kinematografie je tedy relativně mladý obor. Zrození filmu se totiž datuje do 90. let 19. století. Filmy jsou obecně omezené tím, že pracují v reálném čase. Oproti tomu romány končí, jenom když se jim zachce. Snímky mají sice kratší narace, ale nabízejí obrazové možnosti, jež románům scházejí. Nejpodstatnější rozdíl mezi těmito dvěma formami narace se jeví v tom, že romány vypráví jejich autoři. Filmy jsou sice také víceméně vyprávěné režisérem, ale vidíme a slyšíme mnohem víc, než mohlo být zamýšleno. Pro romanopisce by nebylo vůbec logické popisovat tak podrobně scény, jak nám prezentuje film. Cokoliv popisuje autor knihy, tak je zmíněno z jeho úhlu pohledu. Ve filmu ale existuje větší svobodná volba prezentace prostředí, a tak se divák může zaměřit na jednotlivé detaily. To vypovídá i z podstaty faktu, že slova v románu jsou vždycky stejná, ale obraz na plátně se neustále mění, podle toho, jak zaměřuje pozornost na jednotlivé části. Z pohledu tohoto hlediska představuje film v určitém smyslu mnohem bohatší zážitek.¹⁵

Marshall McLuhan přišel se zajímavou tezí ohledně naší kultury, kterou různě štěpíme a dělíme, že z praktického hlediska je médium poselstvím. To znamená, že každá inovace

¹³ MONACO, James: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií – umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*, Praha 2004, s. 41.

¹⁴ ANDERSON, Benedict: *Představy společnosti – Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008, s. 49.

¹⁵ MONACO, c. d., s. 41–43.

vyplývá z nového měřítka, jež vnáší nové technologie do našich záležitostí.¹⁶ S tím je i spojen účinek média, který by měl být silný a intenzivní právě proto, že jeho „obsahem“ je jiné médium. „*Obsahem filmu je román, divadelní hra nebo opera. Neexistuje vztah mezi účinkem filmové formy a jejím programovým obsahem. „Obsahem“ psaného či tištěného textu je řeč, avšak čtenáři si tisk ani řeč téměř neuvědomují.*“¹⁷ Film je významným zdrojem informací, tím pádem obrovským soupeřem knihy, na jejíž technologii významně navázal a kterou zřejmě překonal.¹⁸

1.2. Historický film – film a historikové

V minulosti se historická věda velmi vymezovala od filmového světa. Historikům nepříslušelo psát o (ne)historických filmech. Nespadlo to do jejich vědeckého okruhu. Jenomže mnoho historiků si uvědomilo, že film (kino, televize) velmi přispívá k historickému vědomí. Od přelomu 70. a 80. let se tedy historici¹⁹ začali zabývat filmem seriózně. „*V po-literárním světě si už historici nemohou dovolit jednoduše ignorovat historické hrané filmy, jejich obrovský vliv na diváky.*“²⁰ Tradičně se k historickým filmům přistupuje především jako výpověď o době, ve které byl snímek vyroben. I když v poslední době sílí i tendence chápat film jako zobrazení minulosti. Toto je ovlivněno přístupem filmových tvůrců, kteří se stávají historiky.²¹ Zatímco historici se v éře elektronických médií stále více zajímají o filmové reprezentace.²²

Bondovské snímky neřadíme sice do žánru historického dle filmového dělení, ale musíme si uvědomit, že tyto filmy vypovídají o době, ve které byly natočeny. Filmová

¹⁶ MCLUHAN, Marshall: *Jak rozumět médiím – Extenze člověka*, Praha 1991, s. 19.

¹⁷ MCLUHAN, c. d., s. 28

¹⁸ Tamtéž, s. 269.

¹⁹ Jeden z nejpovolnější je americký historik Robert A. Rosenstone. Srovnej ROSENSTONE, Robert A.: *History on Film/Film on History*, New York 2006.

²⁰ KOPAL, Petr: *Film jako historie – filmař jako historik*, in: *Film a dějiny 2, Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*, Petr Kopal (ed.), Praha 2009, s. 14.

²¹ FALBE-HANSEN, Rasmus: *The Filmmaker As Historian*, P.O.V. A Danish Journal of Film Studies 16, 2003, http://pov.imv.au.dk/Issue_16/section_1/artc12A.html.

²² KOPAL, Petr: *Film jako historie – filmař jako historik*, in: *Film a dějiny 2, Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*, Petr Kopal (ed.), Praha 2009, s. 13–14.

prezentace je pro tuto práci právě nejdůležitější, neboť stěžejním úhlem pohledu je poukázat na věci, které se promítaly do filmu z politických či jiných důvodů a vypovídají konkrétní fakta o době vzniku filmových snímků. Časový rámeček této práce se zaměřuje na rozmezí let 1962–1989, protože v tomto období bylo natočeno šestnáct filmů s Jamesem Bondem a to na pozadí probíhající tzv. studené války. Na co všechno poukazovaly bondovské snímky během studené války? Toto hledisko bude právě předmětem bádání v následujících kapitolách této práce.

1.3. Historické období: Studená válka

Pojmem studená válka se označuje mocenské soupeření mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem, z našeho evropského pohledu tedy svár mezi „Západem a Východem“. Tento politický konflikt, který převážně znamenal vojenské napětí a hospodářskou konkurenci, vypukl po druhé světové válce. SSSR a USA patřily sice po válce mezi spojence, ale neshodly se v politickém smýšlení a oba státy měly naprosto odlišné názory na uspořádání poválečného světa.

Termín „Cold War – studená válka“ vyřkl americký novinář H. B. Swope jako charakteristiku poválečných vztahů mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. V jeho smyslu ale slovo „studená či chladná“ znamenalo metaforu pro hlavně děl, jež byly okamžitě připraveny ke zničující ostré střelbě na nepřítele.²³ Menší zajímavostí zůstává, že pojem studená válka nalezneme již ve 14. století ve španělských pramenech, které popisují konflikty mezi křesťany a muslimy. Termín byl v té době chápán v náboženském a kulturním kontextu. Jednalo se o „boj o identitu“, jednoduše řešeno válka proti jinakosti.²⁴ Pojem studená válka nebyl tedy žádný novotvar, jak se zdá, i když je pravda, že americký novinář nemusel tuto historickou skutečnost vůbec znát.

*„Studená válka zásadním způsobem utvářela moderní světové dějiny a její stopy nese i současné politické myšlení. Praxe a hodnocení současné zahraniční politiky USA, Ruska, evropských mocností a dalších mezinárodních aktérů často vycházejí z našich představ o tom, co studená válka byla a oč v ní šlo.“*²⁵ Souhlasím s Drulákovým tvrzením, že studená válka

²³ NÁLEVKA, Vladimír: *Studená válka*, Praha 2003, s. 12.

²⁴ DRULÁK, Petr: *Metafory studené války - interpretace politického fenoménu*, Praha 2009, s. 200–201.

²⁵ Tamtéž, s. 7.

utvářela značným způsobem moderní dějiny a i některé současné politické kroky vycházejí přímo z ní. Vraťme se ale nejdříve k dataci studené války. Přesné určení počátku tohoto světového konfliktu není jednoduché, protože se v tomto bodě historici rozcházejí. Je samozřejmě logické, že studená válka začala krátce po druhé světové válce, ale kdy přímo není jednoznačné. Nejčastěji bývá spojována s takovými událostmi, jako bylo vyhlášení Trumanovy doktríny či sovětské odmítnutí Marshallova plánu v roce 1947, popřípadě sovětská blokáda západního Berlína o rok později.²⁶ Dohady panují dokonce i o jejím závěru, i když já se přikláním k nejčastější tezi, že studená válka končí rozpadem Sovětského svazu roku 1991. Pro tuto diplomovou práci není zásadní, kdy přímo začíná nebo končí studená válka, ale je potřeba si uvědomit, v jakém časovém prostoru se vymezuje.

Studená válka vznikla tedy jako spor o rozdělení sféry moci. Šlo především o uspořádání poválečné Evropy. Její vznik předznamenal Winston Churchill, když 5. března 1946 přednesl prorocký projev na promoční slavnosti Westminsterské koleje ve Fultonu ve státě Missouri. Tato událost bývá někdy označována za počátek studené války, ale dle mého mínění jde spíše o proklamovanou předzvěst, jež teprve přijde do světového dění. Churchill za přítomnosti amerického prezidenta Trumana prohlásil zajímavou myšlenku: „*Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu se napříč evropským kontinentem spustila železná opona. Za touto linií leží všechna hlavní města starobylých států střední a východní Evropy. Varšava, Berlín, Praha, Vídeň, Budapešť, Bělehrad, Bukurešť, Sofie, všechna tato slavná města a obyvatelstvo kolem nich leží uvnitř toho, co musím nazvat sovětského sférou vlivu a jsou předmětem... prohlubující se kontroly Moskvy.*“²⁷ Churchillovo varování si ve Spojených státech vysloužilo vesměs odmítnutí, ale velmi brzy se jeho slova potvrdila.

Co si přál Stalin po válce? Podle Gaddise to byly tyto čtyři body: chtěl totiž zabezpečit vlastní osobní moc; zabezpečit domácí postavení komunistického režimu; udržet mezinárodní postavení Sovětského svazu, a tím také marxisticko-leninské ideologie. Dále si musíme uvědomit, že Stalin neměl v úmyslu obnovit rovnováhu sil v Evropě, jak si to přál západní svět. Sovětský vůdce chtěl Evropu mocensky ovládnout. Američané si přáli hlavně bezpečí a kvůli tomu se museli vzdát jejich izolacionismu. A to převážně z důvodu, aby mohli sloužit jako demokratický vzor ostatnímu světu, protože se obávali komunistické ideologie.²⁸

²⁶ DRULÁK, c. d., s. 8.

²⁷ LUŇÁK, Petr: *Západ - Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997, s. 67–68 .

²⁸ GADDIS, John Lewis: *Studená válka*, Praha 2006, s. 21–25.

Nemůžeme si ale jednání Spojených států idealizovat, poněvadž i Amerika si chtěla udržet politickou moc na starém kontinentě. Oba aktéři studené války se snažili získat stejnou věc – udržet si moc v poválečné Evropě. Každá strana pracovala na lehce odlišných principech, ale největší rozdíl byl v jejich ideologiích.

Američané se rozhodli v červnu 1947 zhostit obrovského úkolu poválečné rekonstrukce celého starého kontinentu, protože přijali program evropské hospodářské obnovy, kterému se začalo říkat tzv. Marshallův plán. Západ se nejvíce obával faktu, že hlad, bída a zoufalství by mohly Evropany přimět k tomu, že si zvolí komunistické vedení. Američané si dobře uvědomovali, že Stalin jejich nabízenou ekonomickou pomoc nejspíš odmítne a zakáže to i svým sovětským satelitům, jak se nakonec stalo. Spojené státy se díky tomu chopily geopolitické a morální iniciativy na počátku studené války. Odmítnutím Marshallova plánu Stalin v podstatě „vystavěl zeď“, jež rozdělila Evropu.²⁹

Ve studené válce se hlavně bojovalo slovy, když nebudeme brát v potaz zástupné války (např. Korea, Vietnam, Afghánistán). Obě strany budovaly výhrušné scénáře a snažily se dezinformovat toho druhého. Sovětský svaz i Spojené státy americké využívaly přitom legální i nelegální prostředky. Ke špionážním účelům byli speciálně vycvičeni agenti tajných služeb, na americké straně ze CIA a na sovětské z KGB.³⁰ Kromě špionáže byla jedním z primárních využívaných aspektů tohoto období propaganda. Ta se během studené války opírala převážně o ideologické smýšlení. Na počátku studené války byla kultura v SSSR plně ovládána tendencemi, jež vyplývaly z kultu osobnosti, socialistického realismu a teorie bezkonfliktnosti, což znamenalo, že stát naprosto idealizoval realitu, popíral určité problémy a třeba próza musela poukazovat jen na sovětské kladné „vzorové“ hrdiny. Propagováno bylo vše sovětské, co nebylo komunistické, tak bylo samozřejmě nepřijatelné. Nad důležitými historickými událostmi stála naprostá idealizace a docházelo k zveličování „dějinné úlohy Stalina“.³¹ Sovětský svaz vytvářel představu, že všechno špatné pochází ze Západu, který stěžejně symbolizovala Amerika a její (pop)kultura. SSSR šel tedy cestou černé propagandy. USA jako protiváhu založily rádiové stanice Hlas Ameriky a Svobodná Evropa.

²⁹ GADDIS, c. d., s. 39–40.

³⁰ BUSSEOVÁ, Sabine – SCHLEYOVÁ, Nicole: *Války USA – Kronika agresivního národa*, Praha 2004, s. 73.

³¹ VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ – vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000, s. 85.

Spojené státy americké se snažily za pomoci těchto vysílání poukázat na nepravdy v Sovětském svazu.

Výjimečnost tohoto konfliktu³² spočívá v tom, že vytvořil první světový bipolární systém, jehož pilíři byly dvě supervelmoci – USA a SSSR. Oba státy stavěly na své obrovské vojenské moci a to hlavně díky jaderným zbraním. Tradiční evropské velmoci se tak na globální úrovni dostaly do pozadí. Dále si také musíme uvědomit, že se jednalo o ideologický zápas a nemůžeme ani opomenout skutečnost, že šlo i o soutěž dvou odlišných hospodářských modelů – tržní ekonomiky a plánovaného hospodářství.³³

1.4. James Bond jako předmět badatelského zájmu v metodologickém zaměření

Pro metodologické zaměření této práce jsem si zvolil interpretaci³⁴ novodobých mytologií podle Rolanda Barthesa. Ten totiž pracuje s pojmem „mýtus dnes“ a chápe ho jako určitou „promluvu“.³⁵ Dle charakteristiky Barthesova mýtu je zřejmé, že mýtus interpretuje velice ze široka. Důležité ale je si uvědomit, že mýtus je druh komunikace. Jde tedy o určité sdělení. Barthes zdůrazňuje: „*mýtus je promluva, a proto mýtem může být vše*“.³⁶ Co je tím přesně myšleno? Každá věc na světě může totiž přejít z uzavřené, němé existence do orálního stavu. Jedná se o to, že mýtus podléhá pravomoci diskurzu a není podstatné definovat jeho předmět sdělení, ale způsob jak je toto sdělení prezentováno.³⁷

Další charakteristikou moderního mýtu je dějinný základ, neboť mytologie, ať již dávná či nedávná, musí vycházet z lidských dějin. Dále mýtus v barthesovském pojetí

³² Kromě již citovaných děl zde uvádím další literaturu k tématu: GADDIS, John Lewis: *The United States and the end of the cold war: implications, reconsiderations, provocations*, Oxford 1992; FRIEDMAN, Norman: *The Fifty-Year War: Conflict and Strategy in the Cold War*, Annapolis 2007 nebo MASTNY, Vojtech: *The Cold War and Soviet insecurity: the Stalin years*, Oxford 1996.

³³ LUŇÁK, c. d., s. 9.

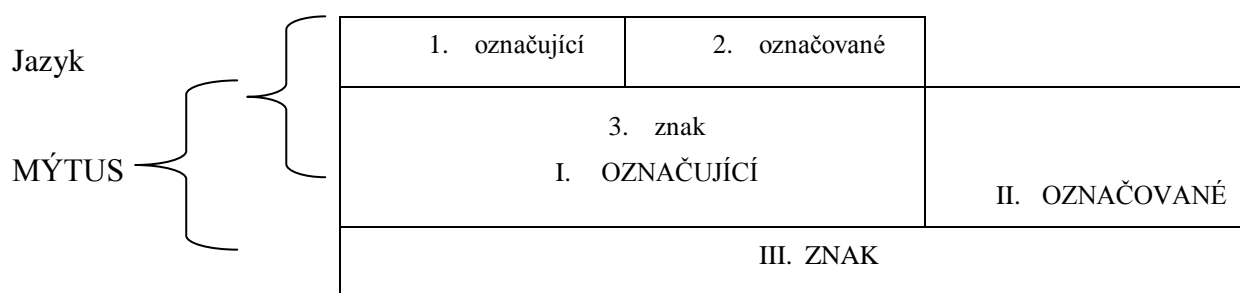
³⁴ Inspiraci jsem načerpal ve sborníku *James Bond a major Zeman – ideologizující vzorce vyprávění*, (ed. P. A. Bílek), Příbram a Litomyšl 2007 a v diplomové práci HŘIBOVÁ, Tereza: *30 případů majora Zemana (filmová verze a vydané filmové povídky) z hlediska mytizačních postupů*, Praha 2012.

³⁵ BARTHES, Roland: *Mytologie*, Praha 2004, s. 107.

³⁶ Tamtéž, s. 107.

³⁷ Tamtéž, s. 107.

využívá koncept sémiologického systému.³⁸ U sémiologie dochází k určitému vztahu mezi dvěma členy: označujícím a označovaným. Tento vztah si můžeme ověřit na příkladu běžné řeči, kdy označující vyjadřuje označované. Oproti běžné mluvě se v každém sémiologickém systému pracuje se třemi různými členy. Jedná se o znak, který je sdružující pro ostatní členy. Ukažme si to na příkladu s kyticí růží. Růže symbolizuje moji vášeň. Existuje tu snad jen označující a označované, totiž růže a má vášeň? Po pravdě řečeno jsou to jen růže „obdařené vášní“, jak je nazývá Barthes.³⁹ Z pohledu analýzy se zde však setkáváme se třetím členem. Popisovaný objekt lze totiž rozložit na růže a vášeň, ale musíme si uvědomit, že jedno i druhé existovalo již předtím, než došlo k jejich spojení a k vzniku třetího předmětu, jímž je znak.⁴⁰ Proces označování probíhá tedy na principu *označující – označované – znak*. Mýtus ale roste na základě sémiologického systému, jenž už existuje. Dochází tak k sekundárnímu sémiologickému systému (viz tabulka č. 1). Co bylo totiž primárně znakem, tak se stane v sekundárním systému označujícím, a proto je potřeba rozšířit terminologii. Jazyk neboli lingvistický systém označuje Barthes jako řeč-předmět, mýtus se tedy stává metajazykem. Označující je na rovině jazyka *smyslem* a na rovině mýtu *zas formou*. Pro termín označované je v obou případech zaveden pojem *koncept*. Znak je v mytické poloze už sám tvořen znaky, a proto je pojmenován jako *signifikace*. Sekundární sémiologický systém tedy pracuje s pojmy *forma – koncept – significace*.⁴¹

Tabulka č. 1 Schéma sémiologických systémů⁴²

³⁸ BARTHES, c. d., s. 107–108.

³⁹ Tamtéž, s. 111.

⁴⁰ Tamtéž, s. 111.

⁴¹ HŘIBOVÁ, Tereza: *30 případů majora Zemana (filmová verze a vydané filmové povídky) z hlediska mytizačních postupů*, diplomová práce, Praha 2012, s. 11.

⁴² Tabulku jsem převzal z BARTHES, Roland: *Mytologie*, Praha 2004, s. 113.

Mezi smyslem a formou dochází k jakési hře na schovávanou, která definuje mýtus. Barthes to vykládá takto: „*Smysl bude pro formu něčím jako okamžitou rezervou příběhu, určitým bohatstvím, jež si podrobila a které je v jakémisi rychlém prostřídávání možno přivolat či odsouvat: je bez ustání třeba, aby forma mohla znovu zapustit kořeny ve smyslu a vyživovat z něj svou podstatu; a především je třeba, aby se v něm mohla skrýt.*“⁴³ Sice forma je abstraktní, ale koncept je již konkrétní. S konceptem logicky přichází příběh, který naplňuje formu a díky tomu jsou mýty uvěřitelné, neboť příběh má vazby a souvislosti na aktuální svět. Signifikace ztělesňuje již samotný mýtus. U tohoto konečného produktu si musíme uvědomit, že mýtus je opakovaně nestálý a historicky proměnlivý.⁴⁴ Proto by bylo lepší tento stav mýtu formulovat jako „dočasně hotový“ či „přechodový“. Nejdůležitějším rysem, aby vůbec vznikl postmoderní mýtus, je motiv. „*Motivovanost je nutná pro samotnou podvojnost mýtu, hra mýtu probíhá na základě analogie smyslu a formy: bez motivované formy není mýtu.*“⁴⁵

Jak už bylo řečeno, tak promluva je sdělením. Může být i jiného než orálního charakteru. Postmoderní mýtus je vytvářen písmem či jiným zobrazením jako jsou např. filmy, fotografie, romány, a proto je možné tuto metodologickou interpretaci využít i na „bondovské universum“.

Dějiny studené války jsou v bondovských příbězích využívány především pro ideologický výkladový rámec, i když ve většině případů jen implicitně. Důraz je ale kladen na poukázání, že západní svět je se svojí demokracií a kapitalismem výjimečnější než komunismus a socialismu na „Východě“.⁴⁶ Britský agent, James Bond, musí zachránit svět před hrozbou, jež většinou přichází z komunistických zemí nebo Bondovi nepřátelé s touto ideologií sympatizují (Bond často bojuje proti zločineckým organizacím, které nemůžeme přímo přiřadit k určitému státu, ale je jasné, co tím autor zamýšlel). Motivovanost hlavní postavy je tedy zcela zřejmá, neboť chce ochránit Velkou Británii, potažmo celý svět před ideologickým nebezpečím. Bond slouží jedině své zemi a to za jakékoliv situace. Aby splnil svoji misi, tak udělá v podstatě cokoliv. Za svoji zemi

⁴³ BARTHES, c. d., s. 116.

⁴⁴ HŘIBOVÁ, c. d., s. 11–12.

⁴⁵ BARTHES, c. d., s. 125.

⁴⁶ Jedná se samozřejmě o Sovětský svaz a jeho spojence.

a své přesvědčení, by položil i svůj život. Postava Jamese Bonda má symbolizovat právoplatné dobro, jež bojuje za každé situace se zlem. Boj dobra se zlem můžeme implicitně chápat i ve smyslu „Západ proti Východu“. Ve filmech je totiž politická sféra nastíněna, tak jak to bylo v období studené války. Z tohoto příběhového konceptu nám vyvstane mytologický systém fikčního světa Jamese Bonda.

1.5. Seriózní pohled na postavu Jamese Bonda

Proč brát Bonda vážně? Na tuto otázku si musíme nejdříve odpovědět a to i kvůli faktu, že samotný tvůrce této postavy, Ian Fleming, jej nebral vůbec vážně! Fleming začal totiž psát knihu o tajném agentovi pro vlastní potěšení a na počátku to bylo bez velkých uměleckých ambicí. Sám spisovatel tvrdil, že začal psát beletrii v předvečer své svatby jako protistresovou činnost. Ohledně svého psaní se Fleming vyjádřil, že se nesnažil nikdy něco změnit, jen pobavit horkokrevné heterosexuály, kteří jeho knihy četli v železničních vlacích, letadlech nebo jen v postelích.⁴⁷

Literární kritici byli – a v podstatě stále jsou – rozděleni podle kvalit knižních bondovek. Podle mnoha názorů totiž první knihy nebyly tak kvalitní. Některým kritikům se nelíbilo ideologické zázemí, jiným zas přemíra násilí. Možná to bylo i kvůli Flemingovu prvotnímu přístupu k této činnosti. Flemingovy knihy se vyznačovaly nadmírou „snobství s násilím“,⁴⁸ což zapadalo do typického rámce anglického detektivního žánru a tento styl výstižně charakterizovalo.⁴⁹ První román *Casino Royale* sice získal značný ohlas, ale další tři romány se moc dobře neprodávaly. Zlepšilo se to, až když *Daily Express* začal uveřejňovat komiks s Jamesem Bondem. Poté ve Spojených státech amerických stoupla prodejnost Flemingových knih díky podpoře prezidenta J. F. Kennedyho.⁵⁰ Americký prezident si totiž velmi oblíbil román *From Russia with Love – Srdečné pozdravy z Ruska* (byla to jeho devátá

⁴⁷ CHAPMAN, James: *Licence to Thrill - A Cultural History of the James Bond Films*, druhé vydání, New York 2007, s. 1.

⁴⁸ Snobbery with violence.

⁴⁹ CHAPMAN, c. d., druhé vydání, New York 2007, s. 2–3.

⁵⁰ CORK – STUTZ, c. d., s. 11.

nejoblíbenější kniha) a s Flemingem se i osobně setkal.⁵¹ Postava Jamese Bonda se stala literárním fenoménem až vlastně za pomoci filmu *Dr. No* roku 1962.⁵²

Známý spisovatel, literární kritik a univerzitní profesor Kingsley Amis byl toho názoru, že bychom měli brát tvorbu Iana Fleminga vážně. Ve své knize *James Bond Dossier* dokonce Amis podotkl, že Fleming by měl být zařazen vedle významných spisovatelů typu Jules Verne, Richard Haggard či Conan Doyle, protože příběhy vystavěl na akci a intrikách, což má sílu a smysl naší doby. K tomu ještě přidal eleganci, jež ovlivnila tak čtenáře, že zapomněl i na menší literární nedostatky.⁵³ Kingsley Amis byl tedy jeden z těch, kteří pomohli Flemingovi nebo spíše lépe řečeno Bondovi „postavit“ se na své fiktivní nohy, aby mohl lépe čelit svým kritikům. Důležitým faktem ale je, že první zfilmované bondovky velmi napomohly tomu, že britský agent 007 začal být brán vážně odbornou i laickou veřejností. V šedesátých letech 20. století se James Bond stal kulturním symbolem, který si začal získávat svět a byl chápán jako něco velmi originálního.

V dnešní době je James Bond globálním fenoménem, ke kterému se musí přistupovat opravdu seriózně. Britský agent 007 patří v populární kultuře k jasným favoritům. Konkurovat mu mohou pouze tak významné série jako je např. *Star Wars*, *Star Trek*, *Indiana Jones* nebo *Harry Potter*. V komerční kultuře je James Bond opravdu velmi silný artikl, tím nemyslím pouze literární a filmovou postavu, ale i jako reklamní symbol. Bondovky také mají primát v tom, že se jedná o nejdelší filmovou sérii, jež byla natočena. V minulém roce tato filmová série dokonce oslavila padesátileté výročí. Proto k tomuto světovému fenoménu přistupuji vědecky a věřím, že v následujících kapitolách vytvořím analýzu, jak se vyvíjel James Bond na pozadí studené války.

⁵¹ CHANCELLOR, Henry: *James Bond. The Man and His World. The Official Companion to Ian Fleming's Creation*, Londýn 2005, s. 219.

⁵² CORK – STUTZ, c. d., s. 11.

⁵³ AMIS, Kingsley: *James Bond Dossier*, Londýn 1966, s. 144.

2. Vznik Jamese Bonda – přesun z Flemingových románů na filmové plátno

„Myslím si, že James Bond je jakási napůl literární a napůl mytologická postava.“

Kingsley Amis⁵⁴

Britský spisovatel Ian Fleming patří mezi nejzásadnější autory detektivního (či špionážního) literárního žánru 20. století. Začal psát knihy v období studené války, což se i projevilo na tématech v jeho románech, protože v prvních knihách je hlavním nepřítelem komunismus (většinou prezentovaný Sovětským svazem). V pozdějších románech bojuje hlavní postava proti tajným agenturám nebo šíleným zločincům, ale zajímavým faktem zůstává, že často mají nějakou spojitost s východní ideologií. O Ianu Flemingovi můžeme hlavně říct jednu zásadní věc, a to, že stvořil výjimečný kulturní symbol – literární postavu agenta 007 Jamese Bonda.

Proč Ian Fleming přiřkl hlavní postavě to jméno, tak jak ho dnes velmi dobře známe? Fleming vždy tvrdil, že agenta 007 pojmenoval podle amerického ornitologa Jamese Bonda, poněvadž jeho knihu vlastnil ve své knihovně. Jeho jméno mu sice přišlo jednoduché, nudné a velmi prostě znějící, ale to právě autor bondovek hledal. James Bond znělo o mnoho lépe než většina jeho nápadů. Po Flemingově smrti se objevila fáma, že si jméno hlavní postavy vypůjčil z krátké povídky „*The Rajah's Esmerald*“ od Agathy Christie. Hlavní postava se jmenuje totiž také James Bond. Příběh se objevil v povídkové sbírce *The Listerdale Mystery* v roce 1934, tak ho Ian Fleming opravdu mohl znát.⁵⁵ Ať je pravda jakákoliv, Fleming vytvořil kolem postavy britského agenta tak nevšední a exotický svět, jak by ho nevytvořil nikdo jiný a jen díky němu můžeme neustále prožívat dobrodružství Jamese Bonda, jak na stránkách románů, tak i na stříbrném plátně.

Ian Fleming se přes novinařinu, post bankovního úředníka a zkušenosti za druhé světové války, dostal až ke spisovatelské činnosti. Většinu románů napsal na Jamajce, kterou tolik miloval. Dokonce i Jamese Bonda poslal několikrát „pracovně“ na Jamajku. Fleming

⁵⁴ *Ian Fleming: Autor Jamese Bonda – Biography: Ian Fleming*, USA 2004, 5 min.

⁵⁵ CHANCELLOR, c. d., s. 112.

si během svého života nejspíš ani neuvědomoval, jakou zásadní postavu vytvořil pro literární svět, hlavně tedy pro světovou kinematografii. Fleming by byl určitě mile překvapen, že kult Bonda je tak silný ve 21. století a jistě má před sebou i zajímavou budoucnost.

2.1. Ian Fleming (1908–1964)

Ian Lancaster Fleming pocházel ze známé a vážené rodiny. Jeho otec, Valentine Fleming, zemřel na frontě během první světové války v roce 1917. Nekrolog do *Timesů* napsal sir Winston Churchill.⁵⁶ Na střední školu chodil Ian Fleming na prestižní Eton, kam jej poslala jeho matka Evelyn. Eton se nachází ve stejnojmenném městě v hrabství Berkshire. Chtěl se dostat do diplomatických služeb jako jeho starší bratr, ale to se mu nepovedlo. Nakonec se po studiích vrhl na novinářskou dráhu.

Fleming se tedy živil jako publicista a již při této činnosti musel rozvíjet svůj literární talent. Pracoval pro agenturu *Reuters* a tento styl práce jej velmi bavil. Roku 1933 se dostal pracovně do Moskvy a tak poznal realitu Sovětského svazu na vlastní kůži. Působil zde jako zahraniční dopisovatel na procesu s britskými inženýry obžalovanými ze špionáže. Dokonce požádal Stalina o interview, ale ten ho odmítl.⁵⁷ Žurnalistika Iana Fleminga sice velmi uspokojovala, ale obdržel nabídku od banky *Cull and Company*, která se jen tak neodmítá. Stal se tak bankovním úředníkem.⁵⁸ Shodou okolností mu tato pracovní pozice přinesla zajímavou nabídku a od základu změnila jeho život.

V květnu 1939 dostal Ian Fleming nabídku od admirála Johna Godfreye, aby mu dělal osobního asistenta. Godfrey byl totiž novým ředitelem britského námořní rozvědky. Fleming místo přijal a pracovní dobu rozděloval mezi banku a kontrašpionáž. V tajné službě měl kancelář s označením 39, kde se nacházely dokumenty ohledně bombardování německých měst, zprávy o kapitánech německých ponorek či informace o německé výzbroji. Spolupracoval s oddělením MI6 a s jeho šestou sekcí – *Secret Service*, dále s oddělením MI5, podřízené Ministerstvu zahraničních věcí, nebo také s kanceláří Speciálních organizací,

⁵⁶ LYCETT, Andrew: *Ian Fleming*, Londýn 1996, s. 12.

⁵⁷ Tamtéž, s. 58–59.

⁵⁸ BENSON, Raymond: *The James Bond Bedside Companion*, Londýn 1988, s. 46.

jež vysílala britské parašutisty na německá území.⁵⁹ Ian Fleming díky této pracovní zkušenosti získal značný přehled ze zákulisí kontrašpionáže, což později využil ve svých románech. Admirál Godfrey bývá označován za předobraz pro šéfa Jamese Bonda, tedy pro literární postavu „M“.⁶⁰ V práci byl Fleming úspěšný, a proto záhy přišlo povýšení z námořního poručíka na korvetního kapitána.

Admirál Godfrey podnikl tajnou cestu do USA v červnu 1941, aby navázal spolupráci s FBI a dalšími americkými zpravodajskými agenturami. Fleming jej doprovázel na této choulostivé akci, neboť Spojené státy americké ještě nebyly zapleteny ve válce. Ředitel FBI John Edgar Hoover se právě proto nechtěl s touto misí oficiálně setkat. Avšak rozkázal, aby si Britové mohli podrobně projít laboratoře, podzemní střelnice, místnosti pro výcvik a archivy. Lycett ale podotýká, že se Britové s Hooverem nakonec setkali na šestnácti minutové poradě 6. června.⁶¹ Operace byla úspěšná a skončila uzavřením smlouvy mezi USA a Velkou Británií o zřízení koordinační zpravodajské kanceláře. Smlouvu vypracoval Ian Fleming za dva dny při svém pobytu ve Washingtonu. Je zcela jisté, že i tato americká návštěva Fleminga velmi ovlivnila a mnoho poznatků z této mise později využil v literárním světě Jamese Bonda.

Fleming po této americké zkušenosti obdržel pozvání do kanadské špionážní školy. Utajená škola špiónů se nacházela v Oshawe u jezera Ontario. Výcvikové centrum vedl milionář Bill Stephenson, jenž podporoval „západní“ agentury pracující proti Německu. Fleming tuto příležitost využil, aby mohl sledovat metodiku výuky a získat nové zkušenosti pro výcvik v Anglii. Školu si vyzkoušel i jako žák a měl na svoji osobu velmi dobrá ohodnocení.⁶² Stephensonova škola ukázala Flemingovi mnoho špionážních triků a také podnítila jeho fantazii. Toto je zřejmě nejzásadnější období, které napomohlo k vytvoření literárního obrazu britského agenta 007.

Po návratu z Kanady si Fleming prosadil, aby byla zřízena *Útočná sekce č. 30*.⁶³ Jednalo se o malý špionážní oddíl, který dostal na starost sám Fleming. Jejich úkolem nebylo

⁵⁹ CHANCELLOR, c. d., s. 27–29.

⁶⁰ MACINTYRE, Ben: *Operation Mincemeat: The True Spy Story That Changed the Course of World War II*, Londýn 2010, s. 7.

⁶¹ LYCETT, c. d., s. 129.

⁶² CHANCELLOR, c. d., s. 34–36.

⁶³ Podrobněji k této tématice viz RANKIN, Nicholas: *Ian Fleming's Commandos: The Story of the Legendary 30 Assault Unit*, Oxford 2011.

bojovat v předních liniích, ale měli získávat utajené informace a to hlavně nepozorovaně, velmi často šlo o noční mise. Po počátečním neúspěchu se *Sekci 30* začalo dařit a získala uznání, proto došlo k jejímu rozšíření a obdržela lepší vojenské vybavení. Tato sekce působila během druhé světové války hlavně na území Evropy a Severní Afriky. Poslední akce v roce 1945 se Fleming osobně zúčastnil. Jednalo se o misi nedaleko Tambachu ve Württenberských lesích, kde Britové objevili Archiv německého válečného námořnictva.⁶⁴

Po válce Ian Fleming začal znovu pracovat jako žurnalista. V Londýně působil jako zahraniční reportér pro *Kemsleyho noviny*. Každý rok jezdil do svého domu *Goldeneye* na severním pobřeží Jamajky, kde také začal psát první román o Jamesi Bondovi.⁶⁵ Zemřel v pouhých padesáti šesti letech a to jen několik týdnů před premiérou snímku *Goldfinger*, jenž byl natočen podle jeho sedmého románu. V šedesátých letech 20. století patřil k nejčtenějším současným spisovatelům na světě.

2.2. Špionážní romány

Poválečná Británie byla stále ještě imperiální mocnost, i když ve druhé polovině čtyřicátých let 20. století již docházelo k dekolonizaci asijských držav. Spojené království Velké Británie a Severního Irska se i přes tento politický vývoj snažilo udržet status světové velmoci. Ale již na počátku studené války bylo zřejmé, že globální politická situace má pouze dva hlavní hráče. Británii nenapomohl ani fakt, že od roku 1952 držela ve své moci atomové zbraně. Musela se smířit s druhořadou rolí ve světové politice. K tomu všemu ještě probíhající dekolonizace se nezastavila a docházelo k ní i v padesátých a šedesátých letech 20. století. Musíme si uvědomit, že na pozadí těchto událostí začal psát Ian Fleming svůj první román o Jamesi Bondovi.⁶⁶

Fleming ve svých prvních románech poukazoval na zločince, kteří pracovali pro Sovětský svaz. Zcela evidentní ovlivnění probíhající studenou válkou. Při vytváření detektivně-špionážních příběhů jistě čerpal i ze svých zkušeností z druhé světové války, neboť pracoval pro kontrarozvědku a podílel se na plánování mnoha tajných vojenských

⁶⁴ MACINTYRE, c. d., s. 56–57.

⁶⁵ CORK – STUTZ, c. d., s. 11.

⁶⁶ BLACK, Jeremy: *The Politics of James Bond – From Fleming's Novels to the Big Screen*, Lincoln 2005, s. 3–4.

operací. Fleming ale hlavní románovou postavu nezasadil do druhé světové války, kterou velmi dobře poznal jako voják, ale britského agenta Jejího Veličenstva nechal působit v autorově současnosti. Právě kvůli této skutečnosti jsou příběhy agenta 007 často ovlivněny politickou situací probíhající studené války. Tento fakt je velmi zřejmý z pohledu identity zločinců, neboť Bondovi protivníci pocházejí převážně ze Sovětského svazu a nejsou to agenti např. z Německa či Itálie.⁶⁷ Největší obavou během studené války bylo použití atomových zbraní a i tento aspekt využil Fleming ve svých románech o Bondovi.⁶⁸

Úkoly, jež má Bond v knihách, většinou spočívají v tom, aby byl vyřešen určitý problém, který ztěžuje zájmy Velké Británie nebo jejich spojenců (hlavně USA). Často se jedná o souboj mezi tajnými službami Velké Británie (MI6) a Sovětského svazu (KGB či SMĚŘŠ⁶⁹). Občas Bond musí v akci ochránit celou Anglii⁷⁰ nebo svět před celosvětovou krizí.⁷¹ Bondovi nepřátelé velmi často pracují pro Sovětský svaz nebo alespoň sympatizují s východní ideologií. Záporné postavy typu Mr. Big,⁷² Sir Hugo Drax,⁷³ Dr. No,⁷⁴ Auric Goldfinger,⁷⁵ Emilio Largo,⁷⁶ Ernst Stavro Blofeld⁷⁷ či Francisco Scaramanga⁷⁸ dodávají příběhům správné napětí, protože se jedná o silné charaktery, ale hlavně můžeme říct, že jsou to srovnatelní protivníci pro agenta britské tajné služby.

Román *The Spy Who Loved Me – Agent, který mne miloval* (1962) představuje v celé knižní sérii agenta 007 naprostou anomálii. Nezapadá vůbec do tradičního scénáře,

⁶⁷ Musíme ale upozornit i na výjimku ohledně nacistických zločinců. V knize *Moonraker* (1955) je Hugo von der Drache alias Sir Hugo Drax bývalý nacist, který nyní pracuje pro Sovětský svaz. V povídce *For Your Eyes Only* (1960) pracuje nacistický válečný zločinec von Hammerstein pro Batistův režim na Kubě.

⁶⁸ Jedná se hlavně o romány *Moonraker* (1955) a *Thunderball* (1961). Ve filmech je toto téma ještě o dost více exponované.

⁶⁹ SMĚŘŠ je zkratka *Směř' Špionam* (Smrt špionům). Jedná se o sovětskou tajnou kontrarozvědku. V románech *Casino Royale* (1953) a *From Russia with Love* (1957) je jejich působení nejzřetelnější.

⁷⁰ Např. román *Moonraker* (1955).

⁷¹ Např. knihy *Thunderball* (1961) a *The Man with the Golden Gun* (1965).

⁷² Hlavní záporná postava v knize *Live and Let Die* (1954).

⁷³ Protivník Bonda v románu *Moonraker* (1955).

⁷⁴ Zloduch ve stejnojmenné knize z roku 1958.

⁷⁵ Hlavní záporná postava v románu *Goldfinger* (1959).

⁷⁶ Protivník Jamese Bonda v knize *Thunderball* (1961).

⁷⁷ Objevil se ve třech knihách: *Thunderball* (1961), *On Her Majesty's Secret Service* (1963) a *You Only Live Twice* (1964).

⁷⁸ Nájemný vrah z románu *The Man with the Golden Gun* (1965).

neboť příběh je vyprávěn v první osobě a ještě ke všemu je hlavní postavou žena. Bond se objevuje až po první čtvrtině knihy. Fleming se pokusil o nový přístup, ale později usoudil, že to byl krok vedle. Fanoušky Jamese Bonda a i kritiky tento pokus o nový pohled na špionážní romány nenadchl.⁷⁹ Fleming napsal za svůj život dvanáct románů a dvě povídkové sbírky s Jamesem Bondem. Po jeho smrti ale nedošlo ke konci literární postavy agenta 007. Příběhy Jamese Bonda ve Flemingově stylu začali totiž psát renomovaní spisovatelé typu Kingsley Amis (pod pseudonymem Robert Markham), John Gardner, Raymond Benson, Sebastian Faulks, Jeffery Deaver a William Boyd.

2.3. James Bond – charakteristika literární a filmové postavy

Agent 007 je nejznámější fiktivní postava na světě. Jeho dobrodružství jsou plná nebezpečných situací, napínavých zvrátů, krásných žen a sexu. Čtenáři a filmoví fanoušci milují právě tyto atributy fikčního světa Jamese Bonda.

Podle knih pochází James Bond ze staré šlechtické rodiny. Motto Bondovy rodiny je latinská fráze „*Orbis Non Sufficit*“ – „*Jeden svět nestačí*“. Jeho rodiče tragicky zemřeli při horolezeckém neštěstí, když mu bylo 11 let. Matka, Monique Delacroix, pocházela ze Švýcarska a otec, Andrew, byl Skot a pracoval pro Vickersův obranný systém. Bonda vychovala jeho teta Charmian. Dostalo se mu dobrého vzdělání, nejprve v Etonu (odkud byl záhy vyloučen), od 13 let pak ve Fettes ve skotském Edinburghu. V mládí jezdil do Rakouska, kde našel učitele v lyžařském instruktorovi Hannesi Oberhauserovi,⁸⁰ jehož Bond popisuje jako druhého otce.⁸¹ Jak se Bond dostal do tajné služby? To není zcela jisté. Nejspíš byl naverbován po konci druhé světové války. Sám Fleming se o této části Bondovy kariéry nikdy příliš nešířil.

Ve filmech se o jeho životě mluví velmi zřídka. Často se i filmové informace neshodují. Například se ve filmech Bondův věk měnil podle toho, jak série pokračovala, což je logický důsledek toho, že Bond ve filmech v podstatě nestárne. V několika pasech měl různá data narození, která mohla, ale nemusela odpovídat skutečnosti. Bondovo nestárnutí

⁷⁹ SIMPSON, Paul – LANE, Andy: *Akta Bond – neoficiální průvodce po dobrodružstvích největšího tajného agenta světa*, Praha 2009, s. 52.

⁸⁰ V povídce *Octopussy* (1966) vyšetřuje James Bond jeho vraždu.

⁸¹ CORK – STUTZ, c. d., s. 14.

můžeme považovat za důkaz, že se jedná o mytologickou postavu. „*Postava mýtu musí zůstat symbolem a archetypem, proto nestárne.*“⁸² Agent 007 je tedy v každém filmovém dobrodružství mužem ve středním věku. „*Bond je tak reprezentací jakési antropologické konstanty, mužem bez vývoje: je popřením vlivu, kterým kontext světa, v němž žijeme, determinuje naši identitu. Dějiny mu nabízejí nový a nový materiál pro jeho misi, ale on sám stojí mimo tyto dějiny, [ale vždy]*“⁸³ má výtečné povědomí o dobovém dění v daném prostoru a čase.“⁸⁴

Bond je vysoce odolný vůči bolesti a má neuvěřitelnou výdrž, což jsou dvě vlastnosti životně důležité nejen pro přežití, ale rovněž vlastnosti, které mu dodávají sebedůvěru při nových úkolech, jež jsou náročné na fyzickou přípravu. Soukromě pracoval na tréninkové příručce neozbrojeného boje s názvem *Zůstaň naživu!*. Doufal, že se tato příručka dostane na seznam interních publikací MI6. Ovládá karate, judo, džiu-džitsu, taekwondo, box a zná pět způsobů, jak zabít člověka jednou ranou.⁸⁵

Dále je Bond výborný horolezec, lyžař, plavec a potápěč. Jeho jedinečná kombinace dovedností z něj dělá pravděpodobně nejvšestrannějšího agenta sloužící v tajné službě Jejího Veličenstva. Agent 007 je milovník elegantního oblečení, dobrého jídla a pití. Jeho šatník obsahuje velmi módní a drahé obleky. James Bond je velký hráč (a to nejen v kasinu), který se nebojí riskovat za každou cenu, i když mu jde o život.

James Bond, agent Jejího Veličenstva, je dobře vybaven k tomu, aby mohl čelit těm nejsmrtelejnějším nepřítelům v těch nejtěžších podmínkách. Jeho odhodlání udržet tělo v nejlepší kondici se vyrovná jen snaze prokazovat co nejlepší služby své vlasti. Literární předobraz Bonda byl ve filmovém ztvárnění ještě více dotažen k dokonalosti nebo přesněji k faktu, že agent 007 zvládne jakoukoliv nepříjemnou situaci a s problémy se vypořádá s grácií jemu vlastní.

⁸² ČINÁTLOVÁ, Blanka: *Agent bez těla*, in: James Bond a major Zeman – ideologizující vzorce vyprávění, P. A. Bílek (ed.), Příbram a Litomyšl 2007, s. 14.

⁸³ Vložil autor diplomové práce.

⁸⁴ BÍLEK, A. Petr: *James Bond a major Zeman: sémantika narativní ideologie*, in: James Bond a major Zeman – ideologizující vzorce vyprávění, P. A. Bílek (ed.), Příbram a Litomyšl 2007, s. 106.

⁸⁵ CORK – STUTZ, c. d., s. 16.

2.3.1. Oddělení „00“

Nejlepší, nejdůvěryhodnější a nejelitnější agenti britské tajné služby pracují v oddělení „00“, jež spadá pod pravomoc MI6. Agenti tohoto oddělení velmi často patří k aristokracii. Jedná se o mlčenlivé zachránce západního světa, státní zaměstnance, kteří nesou na svých bedrech zodpovědnost povolení k zabíjení.⁸⁶

James Bond nese kódové označení 007. V románech Iana Fleminga se Bond dělí o kancelář s kolegy 008 a 0011. Podle románu *Casino Royale* (1953) získal Bond status „00“, že při plnění mise nejdříve zavraždil japonského specialistu na šifry v New Yorku a poté norského špiona v německých službách.⁸⁷

Ve filmových bondovkách se objevují i jeho kolegové z tajného oddělení. Ve snímcích *Goldfinger* (1964) a *The Living Daylights – Dech života* (1987) hrozí M, že Bonda nahradí agentem 008, pokud nebude při plnění mise objektivní.⁸⁸ Ve čtvrté filmové bondovce, *Thunderball* (1965), se všichni evropští agenti 00 zúčastní instruktáže o Operaci Thunderball. Na této operaci se podílelo devět britských agentů.⁸⁹ Ve filmu *The Man with the Golden Gun – Muž se zlatou zbraní* (1974) je zmíněno jméno Billa Fairbankse, zesnulého agenta 002, kterého zavraždil Scaramanga v Bejrútu v náručí tanečnice Saidy.⁹⁰ Již nový agent 002 doprovází Bonda a 004 při výcviku na gibraltarské skále ve filmu *Dech života* (1987).⁹¹ Tuto výcvikovou akci nepřežije agent 004. Dále zemře agent 009 ve snímku *Octopussy – Chobotnička* (1983).⁹² Ve filmu *A View to a Kill – Vyhlídka na vraždu* (1985) objeví James Bond zmrzlé tělo agenta 003 na Sibíři, s důležitým čipem v medailónku.⁹³ Je zřejmé, že ostatní tajní agenti ze sekce 00 nemají v bondovském světě šanci na větší prostor. Vždy budou mít pouze marginální úlohu, neboť James Bond představuje tak silnou osobnost, že nepotřebuje spolupracovníka i pro ty nejnáročnější úkoly. Výjimkou je agent 006,

⁸⁶ CORK - STUTZ, c. d., s. 144.

⁸⁷ Tamtéž, s. 14.

⁸⁸ *Goldfinger*, r. Guy Hamilton, Velká Británie 1964, 19 min. a *The Living Daylights*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1987, 32–33 min.

⁸⁹ *Thunderball*, r. Terence Young, Velká Británie 1965, 38–41 min.

⁹⁰ *The Man with the Golden Gun*, r. Guy Hamilton, Velká Británie – USA 1974, 15 min.

⁹¹ *The Living Daylights*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1987, 1–7 min.

⁹² *Octopussy*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1983, 13 min.

⁹³ *A View to a Kill*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1985, 2 min.

Alec Trevelyan, který se objevil ve filmu *GoldenEye – Zlaté oko* (1995).⁹⁴ Z britského agenta se totiž vyklube zrádce a tím pádem se stane úhlavním nepřitelem Jamese Bonda, protože zradil svoji vlast a ještě ke všemu chce zničit Londýn. Alec Trevelyan je tedy hlavní záporná postava ve snímku *Zlaté oko*, ale tato informace je pouze na okraj, neboť sedmnáctá bondovka již nespadá do stanoveného časového zařazení této diplomové práce.

2.4. První film: Dr. No

První bondovka nese název *Dr. No*. Snímek byl natočen na motivy stejnojmenného šestého románu⁹⁵ Iana Fleminga. Kanadský producent Harry Saltzman získal roku 1961 filmová práva na všechny knihy o agentovi 007 kromě prvního románu *Casino Royale*, proto tato kniha nemohla být přenesena jako první na stříbrné plátno. I kvůli tomuto faktu došlo ke značným rozdílům mezi romány a filmy. Knihy na sebe často volně navazovaly, a proto se filmové scénáře musely hodně upravovat, neboť filmy podle románů o Jamesi Bondovi nebyly točeny postupně, tak jak je Fleming napsal.

Vraťme se zpátky do zákulisí natáčení první bondovky. Zajímavostí totiž zůstává, že prvním snímkem neměl být *Dr. No*, ale *Thunderball*, jehož knižní předloha vyšla na počátku roku 1961. Harry Saltzman se spojil s Albertem R. Broccoliem a společně založili *Eon Productions*. Již v červnu 1961 podepsali smlouvu se společností *United Artists* na první film o agentovi Jeho Veličenstva. Scénáristé začali pracovat na obou zmíněných filmech. Producenti se nerozhodli, který natočí jako první. Nakonec se dohodli na snímku *Thunderball*, jenže o několik měsíců později dostali strach kvůli tomu, že Kevin McClory podal na Fleminga žalobu ohledně autorských práv k tomuto románu. Proto své rozhodnutí přehodnotili a prvním snímkem bondovské série se tedy stal *Dr. No*.⁹⁶ Ian Fleming totiž do svého osmého románu použil nápady, jež nebyly pravděpodobně pouze jeho. Fleming si již roku 1958 pohrával s myšlenkou zfilmovat dobrodružství Jamese Bonda. Seznámil se s režisérem Kevinem McClorym, se kterým začal připravovat scénář k filmu *Thunderball*. McClory k práci ještě přizval scénáristu Jacka Whittinghama. Společně pracovali na námětu

⁹⁴ *GoldenEye*, r. Martin Campbell, Velká Británie – USA 1995, 130 min.

⁹⁵ Kniha *Dr. No* byla vydána roku 1958.

⁹⁶ SIMPSON – LANE, c. d., s. 141.

„podvodního dobrodružství“ agenta 007 na Bahamách. Jelikož nemohli sehnat finance na tento projekt, tak Fleming ztratil zájem. Tvůrce bondovek se ale rozhodl využít alespoň nápady pro novou knihu z této přerušené spolupráce. McClory a Whittingham prohlašovali, že kniha vznikla na základě jejich myšlenek, proto Fleminga zažalovali. Žádali také, aby román byl stažen z prodeje, ale to soud nepovolil. Právní tahanice byla definitivně uzavřena v roce 1998.⁹⁷

Za vydatné podpory *United Artists* dali Broccoli a Saltzman dohromady obsazení i štáb. Na režisérskou stoličku usedl Terence Young, o kterém Broccoli prohlašoval, že dodá filmu styl a eleganci. Kdo bude hrát ale Bonda? Tato nejzásadnější otázka byla stále otevřená. Produkce zvažovala každého od Richarda Burtona po Cary Granta. Nakonec vybrali mladého dynamického skotského herce jménem Sean Connery. Hlavní ženskou roli získala švýcarská herečka a fotomodelka Ursula Andress, jež se stala první tzv. *Bond girl*.⁹⁸ Do role hlavního padoucha, Dr. No, byl obsazen kanadský herec Joseph Wiseman. Filmovat se začalo na Jamajce 16. ledna 1962 a vše probíhalo relativně hladce. Později se štáb s herci přesunul do Anglie, kde se natáčeli kulisové scény. Již v této době si tvůrci filmu uvědomovali, že v rukou mají něco zvláštního. „*Propracovaný vzhled, řízný scénář, exotické kulisy, střídání napínavých scén s volnějšími, moderní přístup k sexu a násilí vyzdvihovaly film vysoko nad průměr žánru napínavých filmů.*“⁹⁹

Jedním z velmi důležitých artiklů u bondovek je filmová hudba. Skladatel Monty Norman vytvořil „*The James Bond Theme*“. V průběhu postsynchronů se ještě připojil John Barry, jenž instrumentoval, aranžoval a lehce upravil Normanův originál, neboť melodie byla svěřena elektrické kytáře s echem. Střihač Peter Hunt proložil Barryho nahrávku celým filmem a hudební skladatel John Barry se záhy stal neodmyslitelnou součástí zvuku u filmů s Jamesem Bondem.¹⁰⁰

⁹⁷ CHANCELLOR, c. d., s. 226.

⁹⁸ Termínem *Bond girl* (*Bondova dívka*) je označována ženská postava, jež projevuje milostný zájem o Jamese Bonda v románu či filmu. Velmi často se jedná o dívky, které potřebují od agenta 007 pomoc nebo to jsou spolupracující agentky či dokonce členky nepřátelských organizací. V každém filmu je minimálně jedna *Bond girl*, ale může jich být i více.

⁹⁹ CORK – STUTZ, c. d., s. 283.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 283.

Snímek měl premiéru 6. října 1962 v Londýně¹⁰¹ a tvůrci si mohli oddechnout, neboť první bondovka jejich naděje a nadšení z této literární postavy u filmových diváků jen potvrdila. Film dosáhl v Anglii značného úspěchu a také skvěle obstál v USA, kde měl premiéru o šest měsíců později, tedy v dubnu 1963. Rozpočet snímku se pohyboval kolem jednoho milionu dolarů a celosvětově vydělal skoro 60 miliónů dolarů.¹⁰² Zkrátka *Dr. No* byl ve své době mimořádně svěžím filmem, který uvedl na stříbrné plátno hrdinu, jenž nám přináší potěšení i po 50 letech.¹⁰³

2.5. Porovnání knih a filmů

Bondovky knižní a filmové se od sebe velmi často liší. Jen pouze několik filmů s Jamesem Bondem se drží věrně předlohy.¹⁰⁴ Jedním z důvodů je fakt, že filmová série začala až šestým románem. To znamenalo, že scénáristé začali míchat některé detaily z předešlých knih.¹⁰⁵ Producenti dále chtěli přidat větší důraz na akční a milostné scény. Philipp Kneis tvrdí, že snímky s agentem 007 patří do špionážního žánru. Podle něho jsou bondovky především *spy stories* a nelze je považovat za typické filmy akčního žánru.¹⁰⁶ Jde sice hlavně o špionážní příběhy, ale důraz na akci je v některých bondovkách zcela zřejmý, a proto můžeme hovořit o filmech na rozmezí žánrů akčních, špionážních a thrillerových.

První bondovka *Dr. No* patřila ještě mezi ty snímky, jež jsou vcelku věrné literární předloze. Jedna důležitá změna je v tom, že hlavní protivník Jamese Bonda nepracuje pro Sovětský svaz, jak to bylo v knize, ale pro zločineckou organizaci SPECTRE. Scenáristé to vyřešili následovně – Bond říká při rozhovoru s dr. No: „*Určitě pracujete pro Východ.*“

¹⁰¹ RUBIN, Steven Jay: *The James Bond Films – A Behind the Scenes History*, Westport 1981, s. 23.

¹⁰² Film *Dr. No* na Wikipedia – The Free Encyclopedia, [online, cit. 20. 6. 2013]. Dostupný na http://en.wikipedia.org/wiki/Dr._No_%28film%29.

¹⁰³ CORK – STUTZ, c. d., s. 283.

¹⁰⁴ Nejvěrněji je zpracován *On Her Majesty's Secret Service*, r. Peter Hunt, Velká Británie 1969, 140 min. dle stejnojmenné předlohy z roku 1963.

¹⁰⁵ Nejzásadnější změna byla ohledně zločinecké organizace SPECTRE, která se sice poprvé objevuje až v devátém románu *Thunderball* (1961), ale figuruje již v první filmové bondovce.

¹⁰⁶ KNEIS, Philipp: *The Gentleman's a Killer. Introducing Bond*, Berlín 2001. Dostupné online na http://www2.hu-berlin.de/amerika/asc/bond/007_abstrax_kneis.html.

*Východ. Západ. Oba jsou stejně omezení. Jeden jako druhý. Jsem členem SPECTRE.*¹⁰⁷ Stejný aspekt objevíme i u druhé bondovky *From Russia with Love – Srdečné pozdravy z Ruska* (1963), kde byla původním protivníkem sovětská tajná informační služba SMĚRŠ a ve filmu ji znovu zastoupila nezávislá zločinecká organizace SPECTRE. Hlavní příběhová linie zůstala ale nezměněna a stejně to dopadlo i s hlavními postavami. Oproti knihám měl Bond ve filmech v šedesátých letech úhlavního nepřítele a tím byl Ernst Stavro Blofeld, šéf organizace SPECTRE. Objevil se v šesti filmech,¹⁰⁸ což je dvakrát víc, než byl ve Flemingových románech.

Vraťme se ještě k prvnímu filmu. Scénáristé sice u *Dr. No* příběh skoro nepozměnili, ale u *Live and Let Die – Žít a nechat zemřít* (1973) to už bylo naprosto jiné. Z knihy Iana Fleminga toho přežilo ve filmovém scénáři opravdu málo. Tyto dva snímky zmiňují kvůli tomu, že dvě postavy, Strangways a Quarrel, se již objevily v románu *Live and Let Die – Žít a nechat zemřít* (1954) a poté i v knize *Dr. No* (1958). Filmy ale nebyly natočeny podle knižního pořadí, a tak došlo k vyškrtnutí těchto postav ze scénáře, neboť v šestém románu zemrou.¹⁰⁹ U druhé bondovky (*From Russia with Love*) je docela zajímavé, že některé fráze z knihy využili scénáristé i ve filmu, a tak v něm zazní naprosto totožné dialogy. Toto je poměrně anomálie u bondovek. Odlišný příklad je ohledně filmu *The Spy Who Loved Me – Agent, který mne miloval* (1977), který má společné s Flemingovou předlohou jen její název a nápad, že zloduch bude mít kovové zuby. Mohli bychom uvádět mnoho dalších příkladů v rozdílnosti knih a filmů, ale jmenované informace jsou dostačující, aby vystihly podstatu věci. Také si ještě musíme uvědomit, že filmovou postavu Jamese Bonda ztvárnili čtyři herci na pozadí studené války.¹¹⁰ Každý se snažil uchopit tento kulturní fenomén odlišně a předat mu jiné atributy, což se projevilo i ve scénářích a filmovém pojetí.¹¹¹

¹⁰⁷ *Dr. No*, r. Terence Young, Velká Británie 1962, 88–89 min.

¹⁰⁸ *From Russia with Love* (1963), *Thunderball* (1965), *You Only Live Twice* (1967), *On Her Majesty's Secret Service* (1969), *Diamonds Are Forever* (1971) a *For Your Eyes Only* (1981).

¹⁰⁹ Docházelo i k opačnému procesu jako to bylo u zločince Blofelda. Dále postava Felixe Leitera, americký přítel James Bonda, se objevila v devíti filmech. Dvakrát po roce 1989 a sedmkrát během studené války. V románové tvorbě byl Leiter jen pětkrát.

¹¹⁰ Sean Connery hrál v šesti filmech v letech 1962–1971. Australský herec George Lazenby ztvárnil postavu Jamese Bonda pouze jednou v roce 1969. Angličan Roger Moore hrál Bonda nejčastěji a to sedmkrát v letech 1973–1985. Angličan Timothy Dalton si zahrál ve dvou filmech v letech 1987–1989.

¹¹¹ Za Conneryho éry se tento fenomén vytvářel, ale právě již on mu vtisknul charakteristické atributy.

Když se podíváme na okolnosti kolem Bonda, tak v knihách je zmiňována jeho domácí May, která pochází ze Skotska, ale v žádném filmu o ní není zmínka. Ve filmech je James Bond vyobrazen jako muž, který rád flirtuje, například se sekretářkou M Moneypenny, je velmi přitažlivý a pro většinu žen neodolatelný. Sice skoro v každém románu či povídce má Bond vztah s ženou, ale můžeme říct, že to není takový svůdník, jak jej zobrazuje film. Filmové bondovky šly v některých pasážích mnohonásobně dál, než co se můžeme dočíst v knihách, jako je to např. u akčních scén (ze kterých máme pocit, že agent 007 je nesmrtelný), dále se jedná o „Bondovy hračky“ (špionážní věci) či Bondovu manipulaci s ženami a můžeme říci, že to platí i opačně, ale i tyto aspekty poukazují na mýtus Jamese Bonda.

3. Bondovky na pozadí studené války

„*Studená válka v Istanbulu nebude již dlouho jen studená.*“

Rosa Klebbová¹¹²

V dnešní době je postava Jamese Bonda známá hlavně přes filmovou sérii. Jak jsem již dříve v textu zmínil, tak první snímek byl promítán v kinech v roce 1962. Nejedná se ale o první filmové ztvárnění. V roce 1954 totiž vzniklo televizní zpracování první novely Iana Fleminga *Casino Royale* jako třetí díl kriminálního cyklu *Climax!*.¹¹³ První vysílání proběhlo 21. října 1954 na stanici CBS, tedy dva roky po sepsání románové předlohy. Amerického Jamese Bonda hrál Američan Barry Nelson. Zloducha Le Chiffreho si zahrál Peter Lorre, jenž se narodil ještě za Rakousko-Uherska a pocházel ze slovenského Ružomberku. Linda Christian představovala první *Bond girl*.¹¹⁴

Mezi fanoušky Jamese Bonda je toto televizní zpracování chápáno spíše jako kuriozita a to převážně z principu, že Bond pracuje pro americkou vládu a je také přezdíván jako Jimmy. K úpravě předlohy došlo ještě na několika místech, aby scénář více zaujal americké publikum. Snímek je velmi poznamenán dobou vzniku a finančními prostředky televizního studia, neboť děj se odehrává pouze v několika málo kulisových prostorách. Příběh *Casino Royale* z kriminálního cyklu *Climax!* byl prvním pokusem o přenesení literární postavy agenta 007 na filmové plátno. Padesátá léta 20. století ještě ale nebyla tou vhodnou dobou pro zrození nového akčního hrdiny. Správný čas přišel až o pár let později. Přesně na pozadí politického konfliktu v Karibiku.

3.1. Studená válka v bondovkách

Politické ideologie studené války prostupovaly celou řadou uměleckých aspektů. Nejedná se pouze o filmovou zábavu, ale i o výtvarné umění, literaturu či dramata. Politická

¹¹² *From Russia with Love*, r. Terence Young, Velká Británie 1963, 31 min.

¹¹³ Seriál *Climax!*, díl *Casino Royale* na mezinárodní filmové databázi, [online, cit. 22. 6. 2013].

Dostupné na <http://www.imdb.com/title/tt0310853/>.

¹¹⁴ RUBIN, c. d., s. 1.

propaganda byla vždy tím nejzřetelnějším nástrojem ideologického ovlivnění. Nejjasnějším příkladem je ale využití filmu. Filmová tvorba patří mezi nejoblíbenější kulturní činnost v populární a masové kultuře společnosti. Umělecká politická propaganda ve filmech, která může být více či méně skrytá, rafinovaně ovlivňuje diváka názory a postoji tvůrců.

V době studené války se stal špionážní román velmi oblíbeným způsobem literárního zachycení reality mezinárodních vztahů. Nicméně vypovídající schopnost o historické době je velmi omezená, poněvadž spíše rozvíjí témata špionážních intrik, manipulací a politických spiknutí, aniž by se věnovala větší pozornost hlavním politickým aktérům.¹¹⁵ Je to možná jeden z důvodů, proč Flemingovy romány a poté filmové bondovky získaly takový ohlas ve světě.

Filmové snímky totiž vypovídají o době a společnosti, v nichž vznikly, a většinou je i na nich patrné ideologické ovlivnění. U bondovek je toto zázemí zcela zřejmé. Tajný agent James Bond pracuje pro Velkou Británii, tedy pro západní svět a jeho činy jsou ovlivňovány západní ideologií. Bond ve filmech bývá konfrontován s názory ohledně východní ideologie, ale diváckému osazenstvu je zcela srozumitelně naznačeno, že se nejedná o nic dobrého. V další části bude upozorněno na několik bondovek, které připomínají či metaforizují skutečné případy studené války.

Název filmu	Rok vzniku	Téma studené války
Dr. No	1962	Karibská krize
Srdečné pozdravy z Ruska	1963	Špionážní operace
Thunderball	1965	NATO, atomové zbraně
Žiješ jenom dvakrát	1967	Atomové zbraně, kosmické závody
Agent, který mne miloval	1977	Špionážní operace, atomové zbraně
Jen pro tvé oči	1981	Špionážní operace
Chobotnička	1983	Hrozba atomové zbraně, Berlín
Dech života	1987	Železná opona, Afghánistán

Tabulka č. 2 Bondovky a témata studené války

¹¹⁵ DRULÁK, c. d., s. 233.

3.1.1. Dr. No a Karibská krize

V říjnu roku 1962 byl uveden v kinech první film s Jamesem Bondem v hlavní roli. Studená válka v té době probíhala v plném proudu, můžeme to tak opravdu nazvat, neboť v tomto měsíci vrcholila Karibská (či Kubánská raketová) krize.¹¹⁶ Sandbrook naznačuje, že když se hlavní napětí Karibské krize začalo odvíjet pouhé dva týdny po premiéře první bondovky, tak to filmu napomohlo s reklamou. Lidé si začali uvědomovat, že téma ve snímku *Dr. No* je velmi moderní a realistické. Úspěch filmu samozřejmě nemůžeme připisovat této události studené války, ale určitě to napomohlo k větší divácké návštěvnosti.¹¹⁷ Můžeme lehce nadneseně usoudit, že producenti snímku *Dr. No* předběhli svoji dobu.

Kde hledat společné body filmového příběhu a historické události? Zápletka filmu začíná tím, že se James Bond vydává na Jamajku, aby zde vyšetřil zmizení Strangwayse, rezidenta tajné služby. Nejedná se sice přímo o Kubu, ale Jamajka je opravdu blízko a Bond tedy operuje v Karibiku. Americká CIA se také zajímá o Karibskou oblast, neboť někdo z této části země ruší rádiový signál při testovacích zkouškách raket z Mysu Canaveral na Floridě v USA. Bond zjistí, že jeho úkol je propojený s misí CIA na Jamajce, a proto začne spolupracovat s agentem CIA Felixem Leiterem. Stopa vede na záhadný ostrov Crab Key, kde se skrývá zločinec Dr. No a ten se snaží poškozovat americké rakety za pomoci jaderné energie. Doktor No chce totiž přerušit plány kosmického projektu *Mercury*.¹¹⁸ Agent 007 cestuje na ostrov se spolupracovníkem Quarrelem, který pochází z Kajmanských ostrovů a zná zdejší ostrovy. Na Crab Key se setkávají s mladou sběratelkou mušlí Honey Ryder.

¹¹⁶ Podrobněji k tomuto tématu viz NÁLEVKA, Vladimír: *Karibská krize*, Praha 2001; FREEDMAN, Lawrence: *Kennedy's Wars – Berlin, Cuba, Laos and Vietnam*, Oxford 2000; KENNEDY, Robert F.: *Třináct dní. Vzpomínky na kubánskou raketovou krizi*, Praha – Litomyšl 1999 nebo NAFTALI, Timothy: *Padesátiny kubánské raketové krize: Nějaké další sovětské záhady?*, in: *Dějiny a současnost*, č. 9, roč. XXXIV, Praha 2012, s. 28–31.

¹¹⁷ SANDBROOK, Dominic: *Never Had It So Good – A History of Britain from Suez to the Beatles*, Londýn 2005, s. 595.

¹¹⁸ Projekt *Mercury* skutečně existoval. Byl to první americký pilotovaný kosmický projekt, jenž měl za cíl dopravit člověka na oběžnou dráhu Země. Program probíhal v letech 1959–1963. Jedná se o jednu z prvních akcí, jež odstartovala vesmírné závody mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými. Více k tomuto tématu viz SIDDIQI, Asif A.: *Challenge to Apollo: The Soviet Union and the Space Race, 1945–1974*, Washington 2000.

Ostraha ostrova při potyčce zabije Quarrela a zajme Bonda s Honey. Ti jsou pak převedeni do hlavního sídla Dr. No. Bond zjistí, že Doktor No je geniální vědec, který se mstí Američanů za to, že odmítli jeho služby a pracuje pro organizaci SPECTRE. Agent 007 uteče ze své cely a najde cestu do řídicího centra, kde překazí plány na poškození amerických raket. Bond poté zápasí s Doktorem No na lávce nad jaderným reaktorem, shodí jej do chladicí kapaliny reaktoru, a tak protivníka zabije, neboť reaktor byl přetížen. Agent Jejicho Veličenstva osvobodí Honey a spolu utečou z ostrova, protože dojde k výbuchu řídicího centra. James Bond tedy zabránil katastrofě. Témata ohledně studené války jsou ve filmu spíše marginálního charakteru. Ale jak už bylo zmíněno, tak se Bond pohybuje v Karibském prostoru, kde v roce 1962 nebylo daleko od válečného konfliktu. Dr. No zas využívá jadernou energii, což je jedno ze zásadních témat studené války. Ve snímku jsou i zmíněny kosmické závody, neboť Američané provádějí zkoušky raket *Mercury*.

Oproti knižní předloze byl snímek *Dr. No* zbaven explicitního politického vlivu a zůstaly v něm spíše náznaky implicitního charakteru, které jsem již zmínil. Vnímání studené války se do filmu dostalo v podstatě náhodou kvůli hrozící Karibské krizi a velmi podobnému námětu. Tvůrci první bondovky tuto situaci jistě vůbec nezamýšleli. Bonda ale nemůžeme chápat jen jako posledního imperiálního hrdinu. Británie se snažila, po svém úpadku moci v padesátých letech 20. století, udržet alespoň na okraji politické šachovnice světových velmocí a to za pomoci zvláštního vztahu se Spojenými státy. Bond právě ve snímku *Dr. No* funguje jako udržovatel anglo-amerických vztahů v otázkách mezinárodní politiky a zpravodajské služby.¹¹⁹

Nikoho jistě nepřekvapí, že filmové bondovky byly velmi dobrou reklamou pro knižní předlohy. Málokdo ale mohl předpovídat, že vznikající filmový fenomén napomůže tak vehementně literárnímu Bondovi, aby o něho byl ještě větší zájem než v padesátých letech. Během období 1962–1967 se totiž prodalo skoro 23 milionů výtisků Flemingových románů.¹²⁰ Popularita Jamese Bonda rostla s každým filmem a náměty ze studené války tomu spíše napomáhaly. První bondovka zásadním způsobem definovala, jak se budou další filmy s Jamesem Bondem prezentovat. Jedná se především o narativní vzorec, jenž bude ve většině bondovek dodržován: svět je v ohrožení či dochází k darebnému spiknutí; M – šéf Bonda – zaúkoluje agenta 007 vyšetřováním tohoto problému; Bond cestuje různě po světě a setkává

¹¹⁹ CHAPMAN, c. d., druhé vydání, New York 2007, s. 62.

¹²⁰ BLACK, c. d., s. 97.

se spojenci; nepřátelé se snaží zabít Bonda; Bond svede ženu ve službách zločince; Bond se setká s dívkou, která je předurčena stát se hrdinkou; Bondův spojenec se setká s příšernou smrtí; Bond s dívkou je zajat zločincem a uvězněn v jeho sídle; Bond překazí spiknutí a zabije nepřítele; Bond a Bond girl přežijí.¹²¹ Z tohoto narativního vzorce je i patrný mytologický systém fikčního světa Jamese Bonda.

3.1.2. Srdečné pozdravy z Ruska

From Russia with Love – Srdečné pozdravy z Ruska je Flemingův pátý román, který vyšel roku 1957.¹²² Producenti se rozhodli, že zfilmují jako druhou bondovku právě tuto knihu. Uvědomovali si ale, že tento román je velmi oblíben, a proto se rozhodli, že scénáristé musejí udělat pouze menší změny v příběhu.¹²³ Děj se odehrává na Blízkém Východě, což je dle mého názoru zřejmé ovlivnění politickou situací v době, ve které Ian Fleming knihu napsal a příběhová zápletka se zaměřuje na špionážní operaci.¹²⁴

Stručně si představme schéma filmu, než se přesuneme k interpretaci studené války. Organizace SPECTRE chce ukrást sovětský dekódovací přístroj Lektor a to za pomoci britské tajné služby, kterou přitom hodlá ztrapnit a zároveň se pomstít za smrt Dr. No. Operaci vede Rosa Klebbová, jež dříve pracovala pro sovětskou SMĚŘŠ. Pro akci si vybere chladnokrevného zabijáka Granta a z istanbulského konzulátu Sovětského svazu rekrutuje mladou šifrantku Taťánu Romanovovou. Návnada pro Londýn spočívá v tom, že Romanovová k Britům i s Lektorem přeběhne jen tehdy, pokud ji vyzvedne James Bond. Bond přijede do Istanbulu a spolupracuje s Kerimem Bejem, velitelem stanice T v Turecku. SPECTRE rozjíždí akci tím, že na Sověty a Brity útočí a zabíjí je za pomoci jednak jejich vlastních agentů, jednak také Bulharů a cikánů. Agent 007 se setká s Taťánou a naplánují útěk

¹²¹ CHAPMAN, c. d., druhé vydání, New York 2007, s. 61.

¹²² Fleming tento román psal o rok dříve. Tedy v době, kdy proběhla Suezská krize. Více k tomuto tématu studené války viz WANNER, Jan: *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*, Praha 2006 či VARBLE, Derek: *The Suez Crisis 1956*, Londýn 2003.

¹²³ CORK – STUTZ, c. d., s. 284.

¹²⁴ K tématu špionáže viz RICHELSON, Jeffrey T.: *A Century of Spies – Intelligence in the Twentieth Century*, New York 1995; CHRISTOPHER, Andrew: *Her Majesty's Secret Service – The Making of the British Intelligence Community*, New York 1987 nebo GORDIEVSKY, Oleg – CHRISTOPHER, Andrew: *KGB – The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, New York 1990.

i s dekódovacím strojem. Akce se jim povede a společně nasedají do Orient Expressu. Ve vlaku je ale také Grant, který poté zabije Kerima Beje. V Záhřebu proto nastupuje do vlaku kapitán Nash, jenže ve skutečnosti se jedná o Granta, který předtím pravého britského agenta zabil a nastoupil na jeho místo. Bond má podezření, že Nash něco tají. V osobním kupé Taťány a Jamese převezme Grant iniciativu a Bonda napadne. Po zuřivém boji agent 007 Granta uškrtí, vezme Taťánu a odjede v Grantově únikovém vozidle. Dostanou se až do Benátek, kde je v hotelovém pokoji napadne Rosa Klebbová. Romanovová se skutečně zamiluje do Jamese Bonda, a proto Klebbovou zastřelí. Závěrečná scéna zobrazuje šťastnou Taťánu a agenta Jejeho Veličenstva, jak se projíždějí na loďce benátskými kanály.

Filmový scénář explicitně čerpá z balkánských stereotypů a studené války. Snímek začíná na Mezinárodním šachovém mistrovství v Benátkách, kde sledujeme souboj dvou šachových velmistrů, MacAdamse z Kanady a Kronsteena z Československa. Ještě předtím než Kronsteen vykoná vítězný tah, obdrží tajnou zprávu, že se musí ihned dostavit na setkání s šéfem organizace SPECTRE. Šachovou hru můžeme interpretovat jako klasický popis studené války, neboť klade důraz na pečlivou strategii a předem stanovený charakter tahů. Sport a politika se často prolínaly navzájem během studené války a publikum to chápalo jako symbolický význam soutěže zahrnující dva hráče představující „Západ“ na jedné straně a „Východ“ na straně druhé.¹²⁵ V tomto filmu jsou zastupujícími státy Kanada a Československo.

Ve filmu není sice vysvětleno, proč byl vybrán Istanbul pro plán organizace SPECTRE, ale Dodds podotýká, že Turecko bylo v centru intrik studené války ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století.¹²⁶ Takže to znovu nejspíš vychází z politické skutečnosti minulých let. Turecko také můžeme chápat jako geografickou bránu, jež stojí mezi Západem a Východem. Dále bych rád připomenul filmové pozadí natáčení, neboť několik měsíců předtím, než se tento snímek začal natáčet, proběhla Karibská krize. Spojené státy americké musely totiž po dohodě se Sovětským svazem stáhnout vojenské rakety z tureckého území. Mohl to být jeden z dalších důsledků, proč se zrovna román *From Russia with Love* natáčel jako druhý film s Jamesem Bondem? Politický stín za příběhem objevíme, dle mého názoru,

¹²⁵ DODDS, Klaus: *Licensed to Stereotype: Popular Geopolitics, James Bond and the Spectre of Balkanism*, in: *Geopolitics* 8, č. 2, s. 140.

¹²⁶ Tamtéž, s. 141. Také je důležité si uvědomit, že Turecko se stalo v roce 1952 členem NATO.

již u tvorby literární předlohy a podobné politické prostředí existovalo i při vzniku filmu. Možná je to ale jen náhoda, že se tvůrci druhé bondovky tak vhodně trefili do období studené války, která se často odehrávala na Blízkém Východě.

V této bondovce se vůbec nevyskytují Američané. Jedná se o docela ojedinělý jev, přitom toto téma studené války by si jejich přítomnost docela žádalo. Celý příběhový koncept a i mnoho dialogů jakoby měly naznačit, že tento souboj studené války se odehrává jen mezi Velkou Británií a Sovětským svazem na tureckém území, potažmo na Balkáně. Při rozhovoru M s Bondem je maximálně zmíněno, že CIA se už roky snaží získat nový Lektor.¹²⁷ Chapman tvrdí, že snímek *Srdečné pozdravy z Ruska* je nejvíc politický z raných bondovek. Částečně je to i kvůli názvu, který skýtá specifické konotace v rámci špionážního žánru.¹²⁸ Ačkoliv je ve filmu zdůrazněno, že organizace SPECTRE operuje pro vlastní zisk a nespolupracuje se Sovětským svazem, nicméně i tak lze sledovat ideologický kontext studené války. V prvních dvou třetinách filmu se totiž Bond domnívá, že operuje proti Sovětům. Snímek jednoznačně čerpá z napětí studené války, jež tajně vyvolává organizace SPECTRE. Po útoku na sovětskou ambasádu se aspekt studené války ze snímku vytrácí, neboť Bond brzy zjistí, že se jedná o spiknutí, které bylo připraveno proti němu zločineckou organizací. Chapman také podotýká, že až bondovky v osmdesátých letech 20. století explicitně odkazují na politické pozadí studené války.¹²⁹

Závěrem si ještě uvedme, že film *Srdečné pozdravy z Ruska* se stal ve své době obrovským hitem. Přes různé nehody a tragická neštěstí, jež se přihodila během natáčení, nakonec tato bondovka překonala všechna očekávání a v podstatě stanovila Jamese Bonda jako jednoho z největších hrdinů stříbrného plátna.¹³⁰ Snímek šel do kin v říjnu 1963. Stal se nejvýdělečnějším filmem uvedeným do té doby ve Spojeném království a kasovní rekordy lámal po celé Evropě.¹³¹ Druhý film s Jamesem Bondem naznačil, že opravdu vzniká kulturní fenomén, jenž nemůže být přehlížen a třetí bondovka *Goldfinger* (1964) to jen potvrdila.

¹²⁷ *From Russia with Love*, r. Terence Young, Velká Británie 1963, 20 min.

¹²⁸ CHAPMAN, c. d., první vydání, New York 2000, s. 93.

¹²⁹ Tamtéž, s. 93.

¹³⁰ *Inside "From Russia with Love"*, r. John Cork, USA 2000, 31 min.

¹³¹ CORK – STUTZ, c. d., s. 285.

3.1.3. Thunderball a problematika atomových zbraní

Čtvrtá bondovka s názvem *Thunderball* (1965) byla natočena podle osmého stejnojmenného románu. Bond se dějově vrátil do Karibiku jako v prvním filmu s agentem 007. Bahamy v době natáčení snímku územně stále patřily Velké Británii. Nezávislost získaly až v roce 1973 a poté i vstoupily do britského společenství Commonwealthu. Jedná se o stejný příklad jako s Jamajkou, neboť James Bond se mnohdy pohybuje po zemích, které jsou historicky provázané s Velkou Británií. Toto hledisko můžeme chápat ve smyslu, že britský agent musí ochraňovat celé impérium, proto se často objevuje na území kolonií.

Pojďme si nejdříve představit zápletku filmu. Organizace SPECTRE ukradne bombardér NATO, který nese na své palubě dvě jaderné pumy. Schová ho na Bahamách. Vůdce zločineckého syndikátu pošle politickým představitelům Spojených států amerických a Velké Británie požadavky na výkupné: „*Drahý pane premiére, dvě atomové bomby, číslo 456 a 457, které byly na palubě letu NATO 759, jsou dnes v držení organizace SPECTRE. Jakmile nám vaše vláda do sedmi dnů nezaplatí sto milionu liber šterlinků způsobem, který si určíme, zničíme jedno velkoměsto v Anglii nebo ve Spojených státech amerických.*“¹³² Bond se shodou různých okolností dostane na Bahamy. Setká se tam s Emiliem Largem a jeho milenkou Domino. Agent 007 nalezne havarovaný bombardér a zjistí, že Largo pracuje pro SPECTRE. Myslí si, že pumy budou naloženy na Largovu loď *Disco Volante*. Přivolá posily a během podvodní bitvy se mu podaří jednu z bomb získat. Largo s druhou jadernou pumou unikne, jenže Bond ho pronásleduje a poté v boji zabije. Svět je znovu díky agentovi Jejího Veličenstva zachráněn.

Poprvé v bondovce sehrává větší roli organizace NATO (Severoatlantická aliance), což je euroatlantický mezinárodní vojenský pakt, který byl založen v roce 1949.¹³³ Británie byla stále světovou velmocí v době natáčení filmu, proto se příběh jeví i docela věrohodně. I když ve skutečnosti britská bombardovací letadla byla dosti zastaralá oproti vojenským ponorkám, které využívaly program *Polaris* na odpalování raket. Nicméně jaderná síla Velké Británie byla závislá ve značné míře na Spojených státech amerických. Londýn by sotva mohl použít jaderné zbraně na mezinárodní misi bez souhlasu Američanů. V šedesátých letech 20. století byla spolupráce USA a Velké Británie hlavně zaměřena

¹³² *Thunderball*, r. Terence Young, Velká Británie 1965, 39 min.

¹³³ Více k tomuto tématu viz PARK, William H.: *Defending the West – A History of NATO*, Harlow 1986 nebo LUŇÁK, Petr: *Západ - Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997.

na plnění povinností k organizaci NATO.¹³⁴ Plán SPECTRE má oslabit sílu NATO, což je ale dobrý scénářistický trik, jak napodobit realitu z období studené války. Severoatlantická aliance v tomto bondovském snímku tedy propojuje z politického hlediska Velkou Británii a Spojené státy americké.

Hrozba atomových zbraní je od této bondovky tématem většiny následujících filmů.¹³⁵ Musíme si uvědomit, že použití jaderné zbraně bylo největším „strašákem“ studené války. Oba zneprátelené tábory se tohoto faktu obávaly, proto ve skutečnosti nikdy nedošlo k otevřenému konfliktu a docházelo pouze k zástupným válkám. Kdyby totiž jedna strana využila atomovou zbraň, tak by to jistě znamenalo třetí světovou válku a to naštěstí ani jedna velmoc nechtěla dopustit. Bondovky tento aspekt ze studené války vhodně zapracovaly do filmů a to mělo za následek, že společnost mohla více uvěřit těmto dobrodružným příběhům agenta 007, neboť se sama této reálné hrozby bála.

Bondovka *Thunderball* stavěla na inovačních přístupech z dřívějších filmů ve formě a stylu vyprávění příběhu. Využívala extravagantní a detailní scénografii, která je nejpodstatnější u vizuálně působivých podmořských akčních scén.¹³⁶ Bond ve filmu vlastní několik netradičních vynálezů a některé se ukázaly tak věrohodné, že oklamaly i vojenské odborníky. Po uvedení snímku do kin zjišťoval zástupce Královského námořnictva informace o miniaturním dýchacím přístroji, jen aby se dozvěděl, že přístroj opravdu není skutečný. Film *Thunderball* prodal více lístků než kterákoli jiná bondovka před ním. Bond-mánie probíhala v plném proudu.¹³⁷

¹³⁴ BLACK, c. d., s. 121.

¹³⁵ Více k historii atomové zbraně viz CRAIG, Campbell: *The Atomic Bomb and the Origins of the Cold War*, New Haven 2008; HOLLOWAY, David: *Stalin and the Bomb: The Soviet Union and Atomic Energy 1939–1956*, New Haven 1994 a DIENSTBIER, Zdeněk: *Hirošima a zrod atomového věku – cesta od atomových zbraní k nukleární medicíně a jaderným elektrárnám*, Praha 2010.

¹³⁶ CHAPMAN, c. d., první vydání, New York 2000, s. 126–127.

¹³⁷ CORK – STUTZ, c. d., s. 288.

3.1.4. Žiješ jenom dvakrát a kosmické závody

V pořadí pátá bondovka *Žiješ jenom dvakrát* byla natočena roku 1967 a vychází velmi volně z jedenáctého románu Iana Fleminga. Poprvé se film tak zásadně odklonil od původní zápletky. V dalších snímcích o Jamesi Bondovi to ale nebylo už tak překvapivé. Převážná část této bondovky se odehrává v Japonsku, což je asi nejexotičtější prostředí z celé filmové série, jež byla natočena za období studené války. Název novely i filmu vychází z haiku od japonského básníka Bašóa (1644–1694).¹³⁸

Shrňme si nejdříve zápletku příběhu, která se zaměřuje na problematiku kosmického prostoru během studené války. Americký vesmírný modul byl totiž unesen jinou kosmickou lodí. Spojené státy americké obviňují Sovětský svaz, Velká Británie ale upozorňuje na stopu směřující do Japonska. Bond je vyslán do Tokia, kde začne spolupracovat s japonskou tajnou službou. Dohromady zjistí, že firma *Osato* dováží na malý japonský ostrůvek tekutý kyslík, což je klíčová součást raketového paliva. Ve vesmíru mezitím dojde k dalšímu únosu neoznačenou raketou, tentokrát se ale jedná o sovětský kosmický modul. Situace mezi USA a Sovětským svazem je opravdu vyhrocená. Bond s japonskou tajnou agentkou Kissy cestují v přestrojení na ostrov. Zjišťují, že vyhaslá sopka uprostřed ostrova je ve skutečnosti tajnou základnou, sloužící organizaci SPECTRE. Čínská vláda financuje SPECTRE s cílem rozpoutat třetí světovou válku. Aby toho zločinecká organizace dosáhla, unáší vesmírné moduly v naději, že se obě strany budou navzájem obviňovat. Plán vycházel, dokud se do toho nezapojila britská tajná služba. Agent 007 velmi dobře ví, že musí rychle jednat, než se USA nebo Sovětský svaz rozhodne zaútočit. Bond proto vymyslí plán útoku na skrytou základnu v sopce. Agent 007 a japonští agenti obsadí základnu a naleznou unesené kosmické moduly. Kvůli tomuto faktu se urovná napětí mezi dvěma velmocemi studené války.

Bondovka *Žiješ jenom dvakrát* primárně odkazuje na vesmírné závody mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými.¹³⁹ Jednalo se o neoficiální soupeření mezi těmito velmocemi především v časovém horizontu od padesátých do sedmdesátých let

¹³⁸ „*Žiješ jenom dvakrát: Jednou, když se naroďíš, a jednou, když se díváš do tváře smrti.*“ Citováno z *Inside “You Only Live Twice”*, r. John Cork, USA 2000, 1 min.

¹³⁹ Více k tomuto tématu viz BRZEZINSKI, Matthew: *Red Moon Rising – Sputnik and the Hidden Rivalries that Ignited the Space Race*, New York 2007; CADBURY, Deborah: *Space Race – The Epic Battle Between America and the Soviet Union for Dominance of Space*, New York 2006 nebo SCHEFTER, James: *The Race – The Complete True Story of How America Beat Russia to the Moon*, New York 2000.

20. století. Můžeme mluvit o tom, že jde o jednu z kladných událostí studené války, neboť přinesla poměrně značný vědecko-technický pokrok v tomto směru.

Do poloviny šedesátých let měl Sovětský svaz převahu nad Amerikou. Jako první totiž vypustil první umělou družici *Sputnik 1*. Dalším úspěchem Sovětského svazu byla družice *Sputnik 2*, jež nesla na své palubě prvního živého tvora – psa Lajku. Nejmarkantnější prvenství v této době přišlo v podobě vyslání prvního člověka do vesmíru roku 1961. Spojené státy americké chtěli konečně uspět, proto začaly lépe financovat a organizovat program *Apollo*. Hlavně díky tomu vyhráli soubor o Měsíc roku 1969. Můžeme mluvit o jistém vrcholu kosmického soupeření, i když vzájemná rivalita pokračovala v jisté míře až do konce studené války. Někdy se také ale uvádí, že symbolický závěr vesmírných závodů ukončila společná mise *Soyuz-Apollo*, která se uskutečnila v roce 1975.¹⁴⁰ Bondovka se natáčela v letech 1966–1967, tedy v období, kdy obě velmoci soutěží o prvenství dobytí Měsíce, ale přímo na tuto událost neodkazuje. Pouze na všeobecnou rivalitu o dobývání vesmíru mezi hlavními hráči studené války.

Pro české publikum je jistě zajímavé, že hlavní zápornou roli měl ztvárnit Jan Werich. Brzy ale onemocněl a byl vyměněn. Roli převzal známý britský herec Donald Pleasance.¹⁴¹ Režisér Gilbert si přál zlověstněji vyhlížejícího herce, takže byl spokojen. Pleasance dokonce nosil přes tvář jizvu s kůží přetaženou částečně přes jedno oko, aby dotvořil hrůzný vzhled. Dodnes se ale spekuluje, že několik scén v konečném střihu bylo ponecháno s Janem Werichem.¹⁴² Tato bondovka uzavřela vrcholné období pozoruhodné produktivity producentů Saltzmana a Broccoliho. Za pouhých pět let natočili pět dobrodružství agenta 007 a vytvořili kulturní fenomén, který nemá ve filmové historii obdoby.¹⁴³

¹⁴⁰ Viz GIULI, Thomas R.: *Apollo-Soyuz Test Project – Preliminary Science Report*, Washington 1976.

¹⁴¹ RUBIN, c. d., s. 83.

¹⁴² Bond se v jedné scéně baví s Blofeldem. Ten sedí v křesle a vidíme jen jeho ruce a také vlasy, které malinko přesahují křeslo. Donald Pleasance je ve filmu ale holohlavý. Viz *You Only Live Twice*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie 1967, 99 min.

¹⁴³ CORK – STUTZ, c. d., s. 291.

3.1.5. Agent, který mne miloval a špionáž

Desátý film s Jamesem Bondem, který byl natočen roku 1977, odkazuje na devátý Flemingův román. Kromě názvu má bondovka s knihou minimum společných prvků. Jedná se také o první bondovský snímek, jenž produkoval jen Albert R. Broccoli. Tato bondovka se zaměřuje na špionážní tematiku a naznačuje i zlepšování vztahů mezi Británií a Sovětským svazem.

Příběh snímku začíná krádeží dvou ponorek – britské a sovětské. Únosce nabízí nejvyšší nabídce zařízení na sledování ponorek. James Bond je vyslán do Egypta, kde se má uskutečnit obchod. Agent 007 zjistí, že za touto akcí nestojí Sovětský svaz a ještě k tomu někdo chce prodej překazit. Nájemný vrah Jaws zabije překupníka Kalbu, který u sebe měl plány sledovacího zařízení ponorek. Vraha pronásleduje Bond i sovětská agentka Aňa. Jaws jim sice unikne, ale získají alespoň plány. Sovětský svaz začne spolupracovat na této misi s britskou tajnou službou. Stopa vede k milionářskému rejdři Carlu Strombergovi. Bond s Aňou vyšetřují na Sardinii, kde má milionář svůj přímořský dům. Stromberg se je pokusí zabít. Poté se agenti dostávají na jeho obrovský ropný tanker, ve kterém objeví ukradené ponorky. Stromberg je šílenec, jenž chce zničit civilizaci a vytvořit vlastní podmořskou utopii. Plánuje použít jaderné střely, vyvolat válečný konflikt a zničit veškerou pevninu. Jeho sen spočívá v tom, že lidstvo by žilo pod mořem. Stromberg opravdu odpálí atomové střely, Bond ale změnil jejich původní cíle – New York a Moskva – na polohu ponorek, z nichž byly střely odpáleny. Agent 007 sleduje šílenec na jeho podmořskou základnu v blízkosti Sardinie a zabije ho. Bond tedy znovu zachránil svět před třetí světovou válkou a tentokrát i dokonce za pomoci sovětské agentky.

Na začátku snímku je uvedeno, že ztracená britská ponorka nesla šestnáct raket typu *Polaris*.¹⁴⁴ Tyto rakety byly zmiňované již ve snímku *Thunderball* (1965). Jedná se o skutečné vojenské zbraně, není to pouhý výmysl scénáristů.¹⁴⁵ James Bond se hnedka ve své první scéně střetne s několika agenty KGB na tajné misi v Rakousku.¹⁴⁶ Poté když chce získat plány na sledování ponorek, tak se dostává do konfliktu s nejlepším

¹⁴⁴ *The Spy Who Loved Me*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie – USA 1977, 15 min.

¹⁴⁵ Literatura k tomuto tématu viz BAYLIS, John: *Ambiguity and Deterrence – British Nuclear Strategy 1945–1964*, Oxford 1995; STOCKER, Jeremy: *The United Kingdom and nuclear deterrence*, Londýn 2007 nebo BLUTH, Christoph: *Britain, Germany, and Western Nuclear Strategy*, Oxford 1995.

¹⁴⁶ *The Spy Who Loved Me*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie – USA 1977, 5–8 min.

agentem KGB. To je major Aňa Amasová známá jako trojitě X. Poprvé je Bond girl trénovaná agentka. Příběhové pozadí zcela zřejmě čerpá z napětí studené války mezi Velkou Británií a Sovětským svazem. Když ale tyto dva zneprátelené tábory začnou spolupracovat,¹⁴⁷ tak dojde k naprosté změně v narativním i ideologickém vzorci této filmové série.

Zatímco předchozí filmy se většinou odpoutávaly od přímých citací studené války, tím že se zaměřily spíše na nadnárodní padouchy, tak tato bondovka poprvé naznačuje pozitivní ideologii uvolněného napětí. Není to pouze v tom, že hrozba pro civilizaci nepochází z východního bloku, ale aktivně podporuje myšlenku, že Východ a Západ by spolu měli spolupracovat, aby zastavili Stromberga, který chce zničit svět. Jak to u filmů s Jamesem Bondem bývá, tak znovu mírně předběhly svou dobu v předznamenání lepších anglo-sovětských vztahů v polovině osmdesátých let 20. století, kdy britská premiérka Margaret Thatcherová poznamenala o Gorbačovovi: „*Myslím, že můžeme společně podnikat*“.¹⁴⁸

Film *Agent, který mne miloval*, jehož rozpočet převyšoval kteroukoliv dřívější bondovku, se stal senzačním kasovním trhákem a prubířským kamenem Bondovy série.¹⁴⁹ Jen v amerických kinech snímek vydělal přes 46 milionů dolarů. Ve zbytku světa dalších 140 milionů dolarů a naznačil velkou oblíbenost Rogera Moorea jako Jamese Bonda.¹⁵⁰

3.1.6. Jen pro tvé oči a špionážní operace

For Your Eyes Only – Jen pro tvé oči (1981) je dvanáctý film s Jamesem Bondem, jenž nevychází z románové předlohy, ale pouze z povídky. Proto není ani tak překvapivé, že s původní předlohou nemá scénář moc společného. Příběh se řadí mezi klasické narace zpravodajských či špionážních misí. Oproti bondovce *The Spy Who Loved Me – Agent, který mne miloval* (1977) stojí znovu proti sobě britská tajná služba a Sovětský svaz. Jakési zlepšování vztahů mezi nepřátelskými ideologiemi se tedy znovu vytrácí.

Příběh toho filmu se zabývá špionážní tematikou. Britská výzvědná loď, vybavena komunikačním zařízením ATAC, byla v Iónském moři náhodně potopena minou. Vrak kromě

¹⁴⁷ Šéf KGB říká: „*Právě jsme zahájili novou etapu Anglo-Sovětské spolupráce.*“ Viz *The Spy Who Loved Me*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie – USA 1977, 51 min.

¹⁴⁸ CHAPMAN, c. d., první vydání, New York 2000, s. 186.

¹⁴⁹ CORK – STUTZ, c. d., s. 301.

¹⁵⁰ CORK, John – SCIVALLY, Bruce: *James Bond Legacy*, Londýn 2002, s. 301.

Britů hledají i Sověti, kteří chtějí získat britské komunikační zařízení, aby s ním mohli ovládat anglické ponorky. Britská tajná služba zaúkoluje námořního archeologa Sira Timothy Havelocka, jenž operuje v těchto vodách, aby našel trosky lodi. Kubánský nájemný vrah Hector Gonzales zavraždí archeologa i s jeho manželkou. Jejich dcera Melina byla svědkem tohoto hrůzného činu a chce se pomstít. Bond odcestuje do Madridu, kde Gonzales přebývá, a je svědkem toho, jak kubánský vrah dostává zapláceno od jakéhosi nebezpečně vyhlížejícího muže. Vzápětí Gonzalese zastřelí Melina šipkou z kuše a Bond i s dívkou uprchnou před nastávajícím nebezpečím. V plátcí agent 007 identifikuje Belgičana Locqueho, naposledy působícího v severoitalské Cortině. Bond spolupracuje s místním agentem Ferrarou, který ho seznámí s Ari Kristatosem, svým kontaktem z řeckého podsvětí. Zjištěné informace z Cortiny Bonda zavedou na Korfu. Zde s Melinou objeví vrak výzvědné lodi a vyzvednou ATAC. Na jejich loď ale zaútočí neznámí útočníci. Agent Jejicho Veličenstva zjistí, že Ari Kristatos ho jen využil a pracuje pro Sověty. Kristatos ukradne ATAC a pokusí se zabít Jamese Bonda i Melinu. Oba se štěstím přežijí a za pomoci řeckého mafiána Colomba pronásledují Kristatose do kláštera na St Cyril. Kristatos plánuje utéct na Kubu, ale ještě předtím musí předat ATAC sovětskému generálovi Gogolovi, jenž má přiletět do řeckého kláštera. Bond s několika muži od Colomba obsadí klášter a překaží předání komunikačního zařízení.

Scénáristé se pro hlavní příběhovou zápletku inspirovali skutečnou událostí ze studené války. Dne 11. dubna 1968 došlo k explozi sovětské ponorky v Tichém oceánu. Tragicky zemřelo sedmdesát námořníků. V bondovce je to proměněno na britskou špionážní loď, která najede na minu ve Středomoří. Výsledek byl ale stejný, neboť náklad na palubě (jaderné střely a kódy pro ponorky – komunikační zařízení ATAC na fiktivní zpravodajské lodi) byl považován za příliš cenný, aby zůstal na dně oceánu.¹⁵¹

Bond je v osmdesátých letech definován jako tajný agent, jenž má hlavně udržovat rovnováhu sil. Jeho hlavní úkol není porazit SSSR, ale v první řadě mu nesmí dovolit získat výhodu nad Západem. Do roku 1980 byl termín „rovnováha sil“ považován za jistou koexistenci mezi velmocemi. Když Spojené státy americké ztratily klíčové radarové stanice v Turecku a v Íránu v sedmdesátých letech 20. století, tak se objevovaly názory, že rovnováha sil se přesouvá k východnímu bloku.¹⁵² James Bond ve filmech z osmdesátých let

¹⁵¹ CORK – SCIVALLY, c. d., s. 188.

¹⁵² Tamtéž, s. 188.

ale naznačuje pravý opak, neboť v misích, které plní, má vždy Západ poslední slovo. V této době jsou jeho nepřátelé především nepoctiví sovětsí generálové nebo i ambiciózní američtí obchodníci se zbraněmi, což je jeden z důsledků toho, že závěrečná éra studené války se zaměřuje na udržení rovnováhy sil a poukazuje na chybné části v systému na obou stranách.

Tato bondovka se v rámci geopolitických souřadnic studené války odehrává zcela na území Evropy, kde se střetává britský agent s různými nepřáteli, kteří jsou podporováni Sovětským svazem. Na politiku détente ve snímku odkazuje Bondova „hláška“, když vtípně glosuje před sovětským generálem Gogolem hned poté, co zničí přístroj ATAC: „*To je détente, soudruhu. Ty to nemáš. Já to nemám.*“¹⁵³ Ke konci filmu dojde i na duchaplnou situaci ohledně britské politiky. Po splnění mise totiž volá Bondovi předsedkyně britské vlády Margaret Thatcherová a gratuluje agentovi 007 následujícími slovy: „*Vaše odvaha a duchapřítomnost jsou příkladem národu.*“¹⁵⁴ Jenže netelefonuje přímo s Bondem, ale s papouškem Meliny, který umí trošku mluvit, takže se uskuteční i komické zakončení. Na vznesenou otázku papoušek předstírající Bonda reaguje: „*Dejte si pusu!*“¹⁵⁵ Thatcherová je malinko zaskočená, ale bere to s úsměvem, což naznačuje, že není imunní vůči správnému přístupu. Zcela patrný a duchaplný odkaz tvůrců bondovky na její přezdívku „*Železná lady*“.¹⁵⁶

Samotný film sice postrádal megalomanského zloducha a hrozbu globálního holocaustu, jak to bylo u předešlých dvou bondovek, ale i tak má značnou kvalitu. Tento snímek s Jamesem Bondem se snažil být více realistický a zaměřil se primárně na špionážní události na pozadí studené války. Fanoušci tohoto kulturního fenoménu tyto aspekty ocenili, neboť i tato bondovka měla velký úspěch ve světě.

3.1.7. Chobotnička a rozdělené Německo

Třináctá bondovka *Octopussy* (1983) vychází ze stejnojmenné povídky od Iana Fleminga. Příběh se znovu zaměřuje na špionáž, ale nejzajímavějším údajem jsou vybrané lokace.

¹⁵³ *For Your Eyes Only*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1981, 118 min.

¹⁵⁴ Tamtéž, 120 min.

¹⁵⁵ Tamtéž, 120–121 min.

¹⁵⁶ BLACK, c. d., s. 142.

Natáčelo se totiž v Indii, v bývalé britské kolonii, a také v Západním Berlíně, kde výtvarníci natírali část berlínské zdi grafity, aby vypadala jako na východoberlínské straně. Bond se tedy pohyboval v oblastech, které dříve ovládala Velká Británie a dostal se i za tzv. železnou oponu.

Filmový scénář začíná smrtí agenta 009, který přenášel falešné Fabergého vejce přes Berlínskou zeď, čímž britskou tajnou službu upozornil na možný zdroj financování sovětských agentů ve Velké Británii. V uplynulých měsících byla prodána již čtyři vejce. Bond se vydá na aukci, aby tam zkusil identifikovat podezřelé osoby. Mezitím sovětské prezídium rozhoduje, jestli se přikloní k návrhu generála Gogola, který chce začít rozhovory s NATO, nebo k dobytelské touze generála Orlova. Orlov je ale zapleten do složitého podvodu padělání uměleckých předmětů. Potřebuje získat zpět pravé vejce, neboť kremelská Pokladnice umění bude provádět inventuru. Bond v aukční síni zamění pravé vejce za falešné, pak sleduje jeho kupce až do Indie. V Indii je britský agent prozrazen a držen v Monzunovém paláci. Pravé vejce získá Kamal Chán, jenž pracuje pro generála Orlova. Chánova spolupracovnice Octopussy zná Bondovo jméno a chce, aby ho přivedli k ní. Toho večera se setkávají generál Orlov a Chán. Bond zaslechne část jejich rozhovoru, v němž uslyší slovo Karl-Marx-Stadt, a potom se mu podaří z paláce utéct. Agent 007 začne spolupracovat s Octopussy, kterou podvedl Chán a chtěl ji zavraždit. Bond odcestuje do východoněmeckého Karl-Marx-Stadtu (dnes Chemnitz). Mezitím v Moskvě přijdou na falešné šperky a po Orlovově stopě se vydává generál Gogol. Bond zjišťuje, že Orlov chce použít atomovou zbraň v Západním Německu, která by nesla radioaktivní podpis amerických pum. Generál Orlov bombu ukryje v cirkuse, který se přesunuje na americkou základnu v Západním Německu. Orlov nechá aktivovat bombu a snaží se utéct z Německa. Generál Gogol dohoní Orlova ve chvíli, kdy se snaží dostat přes hranice a je zastřelen pohraniční stráží. Bondovi se včas podaří dostat na nové stanoviště cirkusu na americké základně v Západním Německu, kde zajistí bombu těsně předtím, než exploduje. Agent 007 se spolu s Octopussy vrátí do Indie, aby si zde vyřídili účty s Chánem, který znal Orlovův plán.

Bond se nejdříve ve filmu vyskytne na území Kuby, kde provádí vojenskou misi. Kuba je komunistická země, takže výběr místa mise spočívá v ideologickém rámci. Až poté se agent 007 vrhne na nový úkol ohledně pašování falešných šperků, za kterým nejspíš stojí KGB, aby získala peníze na další špiónážní operace a úplatky, jak podotýká britský ministr

obranu.¹⁵⁷ V této bondovce hrají geografická místa vlastní roli. Musíme si totiž uvědomit, že agent Jejího Veličenstva se pohybuje v Indii a také na území Východního i Západního Německa. U všech lokací můžeme vnímat politické pozadí. Indie, bývalá kolonie Velké Británie, je členem Commonwealthu, což naznačuje historickou a politickou spřízněnost s Anglií. Rovněž si musíme uvědomit, že natáčení v Indii mohlo být i ovlivněno z důvodu velké fascinace v britské filmové produkci na počátku osmdesátých let 20. století. Producenti Bonda se tedy rozhodli nejspíš využít tuto módní vlnu. Německo s rozděleným Berlínem patřilo vždy mezi zásadní otázky studené války. Berlínská zeď je také totiž nejznámější symbol studené války.¹⁵⁸

Octopussy – Chobotnička (1983) přepracovává témata a příběhovou ideologii z předešlé bondovky *For Your Eyes Only – Jen pro tvé oči* (1981). Dokonce více čerpá v konfliktech studené války a stejně je tak i aktuální ve svých odkazech. Děj byl koncipován během doby obrovského napětí ohledně situace jaderných zbraní v Evropě, především složitá jednání o využívání modernizovaných jaderných střel byla mezi Sovětským svazem a NATO. Severoatlantická aliance se v roce 1979 rozhodla vylepšit svůj jaderný arzenál *Pershing II* a střely *Tomahawk*. Tento fakt s sebou přinesl mnoho protestů od aktivistů, kteří jsou proti hojnému používání jaderné energie. Vůdci NATO brali jaderné zbraně jako jedinou záruku proti sovětské expanzi do Evropy, neboť Sovětský svaz měl mnohem početnější armádu než konvenční síly NATO. Americký prezident Ronald Reagan přišel s nabídkou, že stáhne americké jaderné zbraně z Evropy, pokud udělají totéž i Sověti. Tento aspekt je nastíněn ve scénáři v této bondovce.¹⁵⁹

Filmaři vytvořili příběh, který ilustroval případné riziko zachování jaderných zbraní a naznačoval i nebezpečí spojené s tím, že držení těchto zbraní je pouze jako zastrašovací prostředek. Lidé na obou stranách politického spektra začali více přemýšlet nad touto světovou obavou. Kolik z těch, kteří tábořili před základnami NATO na jaře, v létě a na podzim roku 1983 na protest proti vylepšování jaderných zbraní, bylo ovlivněno beletristickými a filmovými pracemi zabývající se jadernou paranoiou?¹⁶⁰ I tato bondovka měla ve světě úspěch, ale jako jedna z mála pomohla nastínit téma, kterého se společnost

¹⁵⁷ *Octopussy*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1983, 16–17 min.

¹⁵⁸ K tomuto tématu viz ROTTMAN, Gordon L.: *Berlínská zeď a vnitroněmecká hranice 1961–89*, Praha 2009 nebo TAYLOR, Frederick: *Berlínská zeď: 13. srpna 1961 – 9. listopadu 1989*, Praha 2008.

¹⁵⁹ CORK – SCIVALLY, c. d., s. 196.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 205.

dost děsila. Nejen tento film napomohl tomu, že se v tisku více řešila otázka jaderných zbraní a docházelo k hromadným protestům, hlavně v Anglii a Západním Německu. Třináctý snímek s Jamesem Bondem pobavil mnoho diváků po celém světě, ale i napomohl k paranoie z jaderných zbraní.

3.1.8. Dech života a železná opona

Dech života je první bondovka, ve které se objevuje Timothy Dalton v roli Jamese Bonda. Jedná se o patnáctý snímek v této sérii, jenž byl natočen roku 1987 podle povídky *The Living Daylights*. Děj spojuje dva zajímavé aspekty studené války a to železnou oponu a sovětskou intervenci v Afghánistánu. Dva zcela jasné politické body, jež tato bondovka využívá pro zajímavější filmové prostředí a i jako podklad pro realističtější příběhové uchopení fanouškovské základny agenta 007.

Zápletka příběhu začíná výcvikovou misí sekce 00 na Gibraltar, která se zvrtné, když je agent 004 zavražděn. Chvíli po této události chce Georgij Koskov, vysoký sovětský důstojník, přeběhnout na Západ. Spojí se s britskou tajnou službou a vyžádá si Bonda, aby mu zajistil bezpečný přechod přes železnou oponu. Přeběhnutí se uskuteční mezi Československem a Rakouskem. Koskova se v Bratislavě pokusí zabít jedna krásná cellistka, z níž se vyklubá ostřelovačka. Agent 007 neuposlechne rozkaz a dívku nezabije, jen jí vystřelí pušku z ruky. Koskov v Anglii prohlašuje, že přeběhl proto, že jeho nadřízený generál Puškin, jenž nahradil generála Gogola, rozjel novou operaci: *Směť špionam* (Smrt špionům). Koskov Britům navrhuje, aby byl Puškin eliminován. Bezpečný dům, v němž je Koskov vyslýchán, je ale přepaden a vypadá to, že Koskova unesla KGB. Již na Gibraltar byl u těla 004 nalezen papírek s textem *Směť špionam*, proto M opravdu nařizuje Puškina zabít. Bond přijímá tento úkol velmi neochotně. Agent 007 nejdříve identifikuje cellistku a zjistí, že se jmenuje Kara Milová. Vrátil se do Bratislavy, kde zjistí, že vystřelené náboje byly slepé. Vydává se tedy za přítele Koskova a pomůže jí vyvézt do Vídně. V hlavním města Rakouska se Bond od místního agenta dozví, že cello, jež Kara dostala darem od Koskova, zaplatil obchodník se zbraněmi Whitaker. Britský tajný agent cestuje do Tangeru, kde sleduje Puškina. Bond ho stále nechce zabít. Puškin mu sdělí informace, že Koskov měl být zrovna zatčen a *Směť špionam* je jméno operace, která byla rozpuštěna před dvaceti lety.¹⁶¹ Bond se domluví

¹⁶¹ Jedná se o odkaz na bondovky z šedesátých let, přesněji na organizaci SMĚŘŠ.

s Puškinem, že zinscenují jeho smrt, aby zjistili, co se přesně děje. Kara mezitím tajně kontaktovala Koskova a zjistila, že Bond není přítel. Nasype mu tedy do pití drogu, která agenta 007 uspí. Bond je unesen z Tangeru do Afghánistánu. Koskov zradí Karu a nechá ji uvěznit. Bond a Kara uniknou z vězení a vezmou s sebou i jednoho vězně, z něhož se vyklube Kamran Šáh, jeden z vůdců mudžáhedínů, afghánských bojovníků za svobodu. Druhý den se za pomoci Kamrana zúčastní obchodu mezi Rusy a prodejci opia. Prodej opia do Ameriky umožní Koskovovi a Whitakerovi dosáhnout rychlého zisku a pokračovat v obchodu se zbraněmi. Bond se vrátí zpátky na základu, kde byl předtím uvězněn. Zde agent 007 ukradne transportní letadlo a s Karou odletí do Tangeru. Bond se setká s Whitakerem a zabije ho. Puškin zajme Koskova a pošle ho do Moskvy v diplomatickém pytli. Kara Milová dostane šanci odjet na světové turné jako sólová cellistka.

Filmový scénář je opravdu inspirován skutečným příběhem zběhlého důstojníka KGB Vitalye Yurchenka. Yurchenko pracoval 25 let pro KGB. Na americkou stranu přeběhl roku 1985 při italské špionážní misi v Římě. Později se ukázalo, že to byla pouze klamná akce, neboť Yurchenko unikl Američanům a vrátil se zpátky do Sovětského svazu. Jeho úkol nejspíše spočíval v tom, aby zajistil informace o dvojitých agentech. Sovětský svaz jej vyznamenal Řádem rudé hvězdy.¹⁶²

Železná opona označovala neprostupnou hranici mezi východním a západním blokem v Evropě během studené války. Ve filmu se Bond objevuje v Bratislavě na území Československa, na jehož teritoriu se rozkládala železná opona sousedící s Německem a Rakouskem. Agent 007 pomáhá sovětskému generálovi přeběhnout do Rakouska. Postava Koskova byla tedy inspirována skutečným špiónem Yurchenkem. Proniknutí přes hlídané hranice bylo častou skutečností studené války, takže i tento aspekt, který objevíme v této bondovce je vcelku reálný. Scénáristé jistě chtěli dodat do dalšího špionážního příběhu Jamese Bonda více pravdivosti a uvěřitelnosti.

Agent 007 se ve filmu *Dech života* dostane i na sovětskou leteckou základnu v Afghánistánu. Jedná se o zřejmý odkaz na sovětskou válku v Afghánistánu probíhající

¹⁶² KOUZMINOV, Alexander: *Biological Espionage – Special Operations of the Soviet and Russian Foreign Intelligence Services in the West*, Nové Dillí 2006, s. 107. Dále také k tématu viz BOROVIČKA, Václav Pavel: *Hřbitov vyzvědačů*, Praha 2005, s. 317–355.

v letech 1979–1989.¹⁶³ Upozorňuji, že snímek se natáčel v letech 1986-1987, takže tato bondovka přímo odkazuje na existující událost studené války. Bond dokonce spolupracuje s mudžáhedíny, kteří usilují o svržení komunistické vlády a vyhnání sovětské armády. Tímto krokem je zcela jasné, koho podporuje západní ideologie.¹⁶⁴

Bondovka *Dech života* šla do distribuce v létě 1987 a stala se světovým hitem. Producent Broccoli si znovu uvědomil, že hvězdou je James Bond, ne představil jeho role. Uveďme si ještě menší zajímavost z průběhu natáčení snímku. Když se film točil v anglických studiích Pinewood, tak tam zavítala na návštěvu královská rodina. Princezna Diana a princ Charles byli nadšeni z natáčení. Herec Jeroen Krabbé navrhl Dianě, aby rozbila z legrace filmovou láhev o Charlesovu hlavu. Příští den se tato fotografie objevila na titulních stranách novin po celém světě.¹⁶⁵ Štáb Jamese Bonda ví moc dobře, jak si udělat správnou reklamu. Film po celém světě vydělal 191 milionů dolarů. Producent Broccoli byl nadšen a ani si tolik nedělal starosti s tím, že nebylo mnoho kladných ohlasů na Timothy Daltona.

3.2. Zobrazení „zla“ v bondovkách

Každý film s Jamesem Bondem musel mít neortodoxní zápornou postavu. Zločinci v bondovkách se vyznačují tím, že se jedná o šílené vědce, tajné agenty, nájemné vrahy nebo celosvětově hledané sadistické zabijáky. Většinou chtějí rozpoutat třetí světovou válku nebo oslabit západní svět či zničit celou zeměkouli.

Od Dr. No přes Blofelda po drogového mafiána Sancheze se vždy jednalo o silné charakterní záporné osobnosti. Bondovky stavěly právě na těchto zajímavých a skutečně nebezpečných postavách. Musíme si uvědomit, že každý hrdina potřebuje svého protivníka. A většinou to tak bývá, že čím silnější soupeř, tak tím je kvalitativně lepší závěrečné vyvrcholení filmu mezi Bondem a jeho sokem.

V šedesátých letech 20. století došlo v bondovkách k depolitizaci studené války, proto je v raných filmech angažovaná organizace SPECTRE. Implicitně se tato zločinecká

¹⁶³ Více k tomuto tématu viz GIUSTOZZI, Antonio: *War, Politics and Society in Afghanistan, 1978-1992*, Londýn 2000; HUDEMA, Marek: *Sovětská invaze do Afghánistánu*, in: *Historický obzor*, č. 3/4, roč. 6, Praha 1995, s. 61–68 nebo ISBY, David: *Russia's war in Afghanistan*, Oxford 2002.

¹⁶⁴ Protisovětské jednotky mudžáhedínů zbrojila a trénovala agentura CIA. Tento výcvik byl tajně dotován USA jako součást boje proti Sovětskému svazu za studené války.

¹⁶⁵ CORK – STUTZ, c. d., s. 311.

instituce distancovala hlavně od Západu. Náznaky jsou zcela zřejmé, neboť např. v druhé bondovce *From Russia with Love – Srdečné pozdravy z Ruska* jsou Bondovi protivníci bývalí agenti KGB, ve filmu *Thunderball* hrozí organizace SPECTRE, že zničí jedno velké město západního světa nebo v devátém snímku *The Man with the Golden Gun – Muž se zlatou zbraní* je zmíněno, že Scaramanga byl vycvičen KGB jako zabiják.¹⁶⁶ Našli bychom mnoho dalších příkladů, jež naznačují, že východní ideologie je velmi špatná.

Přímo Sovětský svaz jako úhlavní nepřítel západní ideologie je jen v několika filmech. Až v osmdesátých letech 20. století se začaly objevovat explicitní odkazy na studenou válku. V bondovce *Octopussy – Chobotnička* (1983) chce sovětský generál Orlov napadnout Německo a rozpoutat válku o Evropu. V patnáctém filmu s Jamesem Bondem *The Living Daylights – Dech života* (1987) stojí proti agentu 007 generál KGB Koskov. V některých snímcích se dokonce Velká Británie uvolí k tomu, že začne spolupracovat na určitých misích se Sovětským svazem (*The Spy Who Loved Me, The Living Daylights*). Jedná se o to, že autoři filmu naznačují, jak se „zlo“ přesouvá na jednotlivce a neupozorňují již na celý východní blok.

Bondovi protivníci věří vždy ve své záměry a jejich plánování odkazuje k plutokratickým a byrokratickým lidem. Takto můžeme vidět i charakteristiku komunismu, jak ji totiž chápal Ian Fleming. Podle Weberova hlediska představuje Bond persistentní charisma umístěné proti železné kleci racionalismu a byrokracii.¹⁶⁷ Plánování je nezbytné nejen kvůli systému, ale také proto, že Bondovi nepřátelé jsou šílenci, kteří hledají smysl a pořádek ve svých činech, i když vlastně ve světě chtějí nastolit nepořádek. Jedná se o velmi opakovaný aspekt v bondovkách.

Zločinci se od britského agenta odlišují v mnoha směrech. Kromě svých šílených plánů ohledně ovládnutí světa nebo jeho zničení, se také vyznačují v tom, že oproti Bondovi, kterého můžeme do jisté míry považovat za sexuální symbol, trpí tělesnou nedokonalostí (Dr. No, Largo, Blofeld, Scaramanga, Jaws atd.). Pokud nešlo přímo o tělesné odlišení, tak to bylo naznačeno i psychologicky. Např. Erik Kriegler, Východoněmecký šampion v klasickém lyžování, je agentem KGB. Jedná se o naprostý protiklad Bonda. Kriegler je vysoký blondák oblékající se pouze do černé barvy, nekouří, nemluví s ženami a jí jen zdravé jídlo. Kubánský nájemný vrah Gonzales a agent KGB Kriegler představují

¹⁶⁶ *The Man with the Golden Gun*, r. Guy Hamilton, Velká Británie – USA 1974, 12 min.

¹⁶⁷ BLACK, c. d., s. 173.

ve dvanácté bondovce *For Your Eyes Only – Jen pro tvé oči* (1981) vizuální příklady dvou fyzických a psychologických profilů (požitkářství a fanatismus) v porovnání s agentem 007, kterého můžeme ohodnotit jako muže mezi nimi či tzv. zlatou střední cestu. Z obou charakterů si bere jen podstatné rysy.¹⁶⁸

Bondovky stojí na určitém schématu, které se za prvé často opakuje a za druhé také čerpá z již zmiňovaného zločineckého plánování, neboť James Bond většinou musí ke konci filmu ve velmi stresové a dramatické situaci nějakým způsobem zachránit svět před katastrofou. Nejedná se pouze o fakt, že agent 007 zachraňuje svět před zlem, ale je třeba to udělat za méně než deset sekund, protože časovač na atomové bombě již tiká (*Goldfinger*, *A View to a Kill*), jaderné rakety se přibližují k Zemi (*Moonraker*) nebo se střely velmi rychle přibližují k cíli (*Thunderball*, *You Only Live Twice*, *Diamonds Are Forever*, *The Spy Who Loved Me*). Ve třinácté bondovce *Octopussy* (1983) dokonce James Bond zastaví časovač na atomové zbrani až v poslední sekundě. Tyto dramatické aspekty splňují divácké požadavky pro filmové krize.¹⁶⁹

Charakteristika zločinců v bondovkách je dosti různorodá, neboť James Bond nebojuje jen s agenty zneprátelených zemí západního světa, ale i proti zločineckým organizacím, nájemným vrahům či drogovým mafiánům. Sice v bondovkách nalezneme mnoho odkazů na Sovětský svaz a jeho ideologii, ale jako přímý nepřítel Západu se objevuje jen v několika filmech. Proto není od věci si všimnout těchto mnoha implicitních odkazů, jež se ve snímcích s agentem 007 objevují.

3.3. Shrnutí bondovek za období studené války

Filmy s britským agentem Jamesem Bondem, které vnímají na pozadí svých příběhů historické období studené války, vznikaly v rozmezí let 1962–1989. Během této historické éry bylo natočeno šestnáct bondovek. Každý snímek poukazuje na toto období z odlišné perspektivy, neboť v některých filmech jsou politická a špionážní témata více preferovaná, v jiných zas méně.

Bondovky na počátku šedesátých let 20. století se zaměřovaly na špionážní témata. Po úspěchu prvních třech filmů se producenti rozhodli, že dají větší důraz ve výběru

¹⁶⁸ BLACK, c. d., s. 142.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 173.

exotických lokací a přidají zajímavější akční scény. Když jsme u té akce, tak od čtvrté bondovky přibýlo mnoho velkolepých a epických bitev. Polovina šedesátých let formuje zcela zřetelně fenomén Jamese Bonda. Je to období, ve kterém byl vytvořen rozlišovací vzorec a osobitý styl bondovek, a proto můžeme mluvit o stěžejní době pro tuto nejdelší filmovou sérii na světě. Vlivy, jež formulovaly tento kulturní fenomén, nalezneme v britské populární kultuře i ve světovém-politickém dění. Avšak v této době politické náměty čerpající ze studené války objevíme jen v implicitních náznacích.

Další dekáda měla dva zásadní body – amerikanizaci Bonda a jeho nového představitele Rogera Moorea. První polovina sedmdesátých let 20. století tedy spočívala na americkém důrazu v bondovkách – příběh, lokace, automobily a celková vizáž odpovídala více americké kultuře. S novým představitelem agenta 007 přišel větší zřetel na humornost a uvolněnost doby. Sean Connery byl v šedesátých letech vážnějším Bondem. Connery se nesnažil být tolik vtipný, ale využíval sarkastické poznámky, což k Bondovi a jeho britskému humoru velmi sedí. Sedmdesátá léta byla opravdu hodně uvolněná, ale neznamenalo to, že by z filmových námětů zmizely špionážní operace a zločinci přestali hrozit atomovými zbraněmi.

Roger Moore jako James Bond byl opravdu hodně humorně laděn a vydrželo mu to i v osmdesátých letech 20. století. Např. ve filmu *Octopussy* (1983) v jedné scéně napodobuje krotitelku zvířat Barbaru Woodhouse, když tygrovi přikáže „Sedni“ nebo když skáče po liánách a vydává zvuk jako Tarzan.¹⁷⁰ V této bondovce se také Bond baví se svým indickým kolegou Vijayim o tenise. Vijay podotýká, že si už zlepšil backhand.¹⁷¹ Ve skutečnosti postavu indického spolupracovníka hrál Vijay Amritraj, velmi úspěšný indický tenista.¹⁷² Bondovy poznámky často apelují na aktuální události ve společnosti. V osmdesátých letech se již snímky explicitně odkazují na probíhající studenou válku. Každá bondovka z osmdesátých let obsahuje několik přímých či nepřímých aspektů, které naznačují politické souvislosti té doby.

Bondovky prezentují obraz „britskosti“ pečlivě zabalený pro mezinárodní trh. Agent 007 je moderní, mužný, beztrídí charakter, jenž kombinuje tradičního britského

¹⁷⁰ *Octopussy*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1983, 61–62 min.

¹⁷¹ Tamtéž, 27 min.

¹⁷² CHAPMAN, c. d., první vydání, New York 2000, s. 213–214.

gentlemana-hrdinu s houževnatostí a sexuálním magnetismem hollywoodského milovníka.¹⁷³ Internacionalismus a kosmopolitní prvky objevíme u všech filmů s Jamesem Bondem. Zásadní rozdíl mezi filmy a romány spočívá v tom, že ve filmech je jen zřídka spiknutí namířené proti samotné Anglii. V některých filmech jsou hlavním cílem Spojené státy americké (*Goldfinger*, *Diamonds Are Forever*, *Live and Let Die*, *A View to a Kill*), zatímco v jiných hrozí zničení celému světu (*You Only Live Twice*, *The Spy Who Loved Me*, *Moonraker*). V tomto ohledu je James Bond mezinárodní hrdina.¹⁷⁴

James Bond jako symbol se stal naprosto nadčasový a univerzální. Jeho filmový charakter je tak silný, že ustojí ústřední změnu hlavního představitele a překlene propast mezi generacemi filmových diváků. Bondovky jsou sice velmi nákladné, ale těží z veliké fanouškovské základny a hlavně lákají na mix akce, romantiky, dobrodružství a exotických lokací. Podstatou bondovek je také fakt, že každý nový snímek se snaží být lepší než ten předešlý. Jamese Bonda můžeme opravdu nazvat světovou ikonou 20. století.

¹⁷³ CHAPMAN, c. d., první vydání, New York 2000, s. 274.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 274–275.

4. James Bond a společnost ve studené válce

„Je těžké překonat bondovský film. Není nic většího.“

George Lazenby¹⁷⁵

Sociální změny v poválečném světě našly své vyjádření v nové generaci špionážních románů. James Bond byl přesně taková postava, kterou společnost v tuto dobu potřebovala. Obdivovala jeho moderní životní styl, chování, dobrodružství, jež prožíval při ochraně vlasti, a přepych, který si mohl dovolit i jako vládní agent.¹⁷⁶

Již jedna z prvních sekvencí v první bondovce představuje pohled na Westminster a Big Ben s Temží v noci, jako předehru pro slavnou představení scénu v kasinu. Zobrazení Big Benu a Whitehallu bylo mnohokrát využito v bondovkách. Jedná se o zcela jasnou charakteristiku, neboť tyto významné symboly naznačují nadčasovost a sílu Británie, což si měli diváci uvědomit při sledování filmů s Jamesem Bondem.¹⁷⁷

V polovině šedesátých let 20. století se James Bond stal naprosto světovým fenoménem. Filmy napomohly neuvěřitelným způsobem i k propagaci knižních předloh. Bondovky se Seanem Connerym totiž promlouvaly mezinárodním jazykem. Od New Yorku přes Nové Dillí až po Tokio, zde všude byl populární agent 007. Fanoušci začali přezdívat tyto dobrodružné snímky jako „*Kiss Kiss Bang Bang*“. Kromě filmů se ale zrodil i nový druh podnikání s tímto kulturním fenoménem. Značka agenta 007 se začala objevovat na všemožném druhu zboží. Prodávalo se všechno od dětských hraček, deskových her přes alkohol či kosmetiku až po oblečení. James Bond byl inspirací pro všechny. A každý nový film tento jev jen zvyšoval.¹⁷⁸

¹⁷⁵ CORK – STUTZ, c. d., s. 27.

¹⁷⁶ SANDBROOK, c. d., s. 595.

¹⁷⁷ BLACK, c. d., s. 93.

¹⁷⁸ *The Incredible World of James Bond*, r. Jack Haley Jr., Velká Británie 1965, 5–6 min.

4.1. Reklama ve filmech, zboží s logem 007

Dobrá reklama vždy napomáhá prodejnosti a úspěchu. I toto hledisko musel využít James Bond, aby se stal světovým fenoménem. Reklama ovlivňovala a stále bude ovlivňovat celý svět. V dnešní době by se dalo říct, že reklama vládne světu a přitom se nemusí ani jednat o pozitivní propagaci. *Product placement*, tedy forma skryté reklamy, se objevuje na vše populární. Jde hlavně o umístění výrobků, názvů nebo log do filmů, seriálů, písní, videoher apod. V raných bondovkách se převážně jednalo o značky automobilů a alkoholu, jež se ve filmech objevovaly. Jinak přece každý ví, že James Bond pije suché Martini (protřepat, nemíchat), nosí ručně šité obleky, užívá si s krásnými ženami, využívá nejmodernější technologie a vlastní zbraň Walther PPK. Jeho image je ale i v nemalé míře právě odrazem skryté reklamy.

Product placement ve filmu *Dr. No* (1962) nalezneme hned na několika místech. Z těch netypických jmenujme alespoň jamajské pivo *Red Stripe*.¹⁷⁹ Dále si můžeme všimnout produktů od společnosti *Smirnoff* nebo leteckou společnost *Pan American World Airways* (*Pan Am*). Letecká společnost *Pan Am* se objevila i ve druhé bondovce *Srdečné pozdravy z Ruska* (1963), i když nikdy neprovozovala trasu z Londýna do Istanbulu.¹⁸⁰ Ve snímku *V tajné službě Jeho Veličenstva* (1969) si Bond prohlíží časopis *Playboy*.¹⁸¹ Podobným způsobem bychom mohli ještě dlouho pokračovat, ale přesuňme se na produkty, jež se začaly vyrábět k propagaci filmu.

Od třetí bondovky *Goldfinger* (1964) již můžeme mluvit o špion-mánii či spíše Bond-mánii.¹⁸² Filmy s Jamesem Bondem na sebe neupozorňovaly pouze přes kinotrailery a reklamou na avizovaný bondovský snímek, ale jejich kampaň byla postavena i na prodeji zboží s logem agenta 007. V roce 1964 se hodně prodával dětský tajný kufřík ve stylu Jamese Bonda nebo dále také různé karty na hraní či mnoho skládaček (puzzle) s motivy z bondovek.¹⁸³ Ve Francii byla propagační kampaň zaměřena na dospělé, kteří za produkty s Jamesem Bondem utratili 3 miliony dolarů. Mohli jste si zakoupit kufříky, kapesníky, spodní prádlo dámské i pánské a mnoho dalších věcí a to samozřejmě všechno

¹⁷⁹ *Dr. No*, r. Terence Young, Velká Británie 1962, 28 min.

¹⁸⁰ *From Russia with Love*, r. Terence Young, Velká Británie 1963, 24 min.

¹⁸¹ *On Her Majesty's Secret Service*, r. Peter Hunt, Velká Británie 1969, 42 min.

¹⁸² CORK – SCIVALLY, c. d., s. 61.

¹⁸³ WORALL, Dave – PFEIFFER, Lee: *The Essential Bond*, New York 1999, s. 31.

bylo s logem britského tajného agenta. Ve spojených státech byly produkty s Jamesem Bondem naprostým hitem. Pro muže se vyráběly toaletní potřeby s logem 007. Trička, mikiny, noční košile, plážové ručníky a mnoho dalšího podobného textilu s tématikou z bondovek se objevovalo v každém obchodním domě. V Británii byla kampaň zaměřena hlavně na muže. Jednalo se o kvalitní obleky od firmy *Burton*. V Anglii se také prodávala vodka 007, ale na pultech obchodních domů byly k sehnání i další věci.¹⁸⁴ Největším trhem se ale staly dětské hračky. Hlavně v Americe se v tomto odvětví točilo neuvěřitelné množství financí. Management bondovských produktů nezůstal pozadu. Vyráběli se karetní a deskové hry, skládačky (puzzle), dětské zbraně, dívčí pláštěnky, karnevalové klobouky, suvenýry z filmů či postavičky znázorňující herce z bondovek. Nejpopulárnější hračkou roku 1965 se stal automobilový model Aston Martin DB5. Tento model připomínal slavnou scénu „vystřelení spolujezdce střechou“ z filmu *Goldfinger* (1964). Maketu vyráběla firma Corgi, jež spolupracovala s Jamesem Bondem na dalších 20 filmech.¹⁸⁵

Agent 007 se tedy v polovině šedesátých let 20. století neobjevoval jen na filmovém plátně, ale mohli jste na tematiku tohoto populárního fenoménu narazit na různých místech. O Bondovi se hodně psalo v novinách, magazínech, časopisech pro dospělé i pro mládež. V každém druhém obchodě bylo možné si zakoupit oblečení s motivem agenta Jeho Veličenstva či alespoň suvenýr připomínající nějakou bondovku. Nastartovaný kulturní fenomén neplánoval svoje nově vydobyté místo rychle opustit. Závěrem si uvědomme, že čím novější bondovský snímek, tím více obchodních značek bude obsahovat a také s tím bude spojena odpovídající kampaň s propagačním zbožím.

4.2. James Bond promlouvá

Agent 007 nepůsobil na společnost v období studené války pouze přes knižní a filmové příběhy či propagačním zbožím, ale jeho fenomén začal žít vlastním životem. Každý totiž znal Jamese Bonda, každý by jistě chtěl prožít některá jeho dobrodružství. Jedním z důvodů této popularity byl i fakt, že se začalo více točit filmových parodií na špionážní témata. V Sovětském svazu dokonce existoval agent Max Otto von Stierlitz, který fungoval jako

¹⁸⁴ CORK – SCIVALLY, c. d., s. 81–82.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 82–83.

protipól k Bondovi.¹⁸⁶ Britský agent James Bond se tedy stal fenoménem, který opravdu promlouval k celému světu.

Bondovky ovlivňovaly společnost v mnoha ohledech. Stačí si jen uvědomit, že v prvním snímku s Jamesem Bondem je jedno z raných znázornění na filmovém plátně, kdy se objeví žena v dvoudílném koupacím úboru – tedy v bikinách.¹⁸⁷ Elegantní oblečení se objevovalo a stále objevuje v každém filmu s agentem 007. Patří to totiž ke stylu tohoto kulturního fenoménu. Ve třetí bondovce *Goldfinger* (1964) se Bond lakonicky vyjádří o hudební kapele Beatles, jež byla v tu dobu jednou z nejpoblárnějších na světě: „*Některé věci se prostě nedělají. Třeba pít Dom Pérignon ročník 53 teplejší než 3°C. Stejná chyba jako poslouchat Beatles bez klapků na uši.*“¹⁸⁸ Agent 007 nejdříve zdůrazní svůj vybraný vkus dobrého pití a poté lehce popíchne hudební fenomén té doby. James Bond tak promlouvá skrz film přímo k divákům. V sedmdesátých letech 20. století bondovky více vsázely na větší důraz komediálních prvků a britského humoru, jenž k Bondovi zcela jistě patří. I v tomto období ale neopomenou zmínit události, které se staly ve světě. Např. ve snímku *Muž se zlatou zbraní* (1974) se mluví o energetické krizi ve světě.¹⁸⁹ Jedenáctá bondovka *Moonraker* (1979) byla zcela zřetelně ovlivněna úspěchem *Star Wars*.¹⁹⁰ Producenti se totiž rozhodli, že Bonda vyšlou do vesmíru a poprvé bondovská série získala značný sci-fi háv. Jistě se chtěli svézt na úspěšné vlně, ale výsledek nebyl nijak přelomový. Produkce usoudila, že tato cesta nebyla ta správná a v další bondovce *Jen pro tvé oči* (1981) se Bond vydal zase na svoji klasickou cestu špionáže za studené války. V tomto snímku se objeví scéna, která jako by chtěla upozornit na ožehavé téma ve společnosti. Agent 007 odmítne pohlavní

¹⁸⁶ Stierlitz na Wikipedia – The Free Encyclopedia, [online, cit. 29. 6. 2013]. Dostupný na <http://en.wikipedia.org/wiki/Stierlitz>. Více k tématu populární kultura v Sovětském svazu viz BEUMERS, Brigit: *Pop culture Russia!: media, arts, and lifestyle*, Santa Barbara 2005; ZASSOURSKY, Ivan: *Media and power in post-Soviet Russia*, New York 2004 nebo FIGES, Orlando: *Natašin tanec – kulturní dějiny Ruska*, Praha – Plzeň 2004, (hlavně kapitoly *Rusko sovětským objektivem* s. 369–440 a *Rusko v cizině* s. 441–490).

¹⁸⁷ *Dr. No*, r. Terence Young, Velká Británie 1962, 60–61 min.

¹⁸⁸ *Goldfinger*, r. Guy Hamilton, Velká Británie 1964, 16 min.

¹⁸⁹ *The Man with the Golden Gun*, r. Guy Hamilton, Velká Británie 1974, 13–14 min. K tomuto tématu viz ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona: *Globalizace a krize – souvislosti a scénáře*, Všeň 2010.

¹⁹⁰ *Star Wars: Episoda IV – A New Hope – Hvězdné války: Epizoda IV – Nová naděje*, r. George Lucas, USA 1977. Tento přelomový sci-fi snímek změnil několik aspektů v kinematografii, ale hlavně přístup k filmovým fenoménům. Bond měl najednou vedle sebe silného protihráče a časem jich přibývalo daleko víc (Star Trek, Indiana Jones a další).

styk s velmi mladou dívkou.¹⁹¹ Opravdu chtěl britský tajný agent jít příkladem a vychovávat společnost? Již tuto menší zajímavost nechme stranou a nyní se zaměřte na dva zásadní atributy z Bondova světa – automobily a filmová hudba.

4.1.1. Auta Jamese Bonda

James Bond je vždy spojován s rychlými a moderními auty. Ta byla velmi často specificky upravena pro lepší špionážní vlastnosti. Automobily, které využíval agent 007 ve filmech, se mnohdy staly velmi populárními ve světě. Nejznámější ze všech vozů, které Bond ve filmech měl, je samozřejmě *Aston Martin DB5*. Bezpochyby se jedná o nejslavnější auto na světě a právě tohle vozidlo zahájilo celou tu spojitost mezi Bondem a auty.

Aston Martin nebyl ale prvním autem agenta 007. Ve snímku *Dr. No* (1962) jezdil James Bond automobilem značky *Sunbeam Alpine Series 5 Sports Tourer*.¹⁹² Vraťme se zpátky k nejslavnějšímu autu z Bondova světa. *Aston Martin DB5* se poprvé objevil ve třetí bondovce *Goldfinger* (1964). Upravená verze tohoto auta obsahovala neprůstřelné skla, otočné poznávací značky a další obranné mechanismy. Ten nejslavnější „kousek“ je vystřelovací sedadlo spolujezdce.¹⁹³ Už kvůli těmto vylepšením se toto auto muselo stát tak populární. Bylo to stylové auto přímo na míru pro Jamese Bonda. V šedesátých letech měl Bond ještě jedno opravdu zajímavé vozidlo. Bondovka *Žiješ jenom dvakrát* (1967) se odehrávala v Japonsku, proto agent Jejího Veličenstva získal japonské auto *Toyota 2000 GT*. K tomuto výběru se váže jedna zajímavá historka. Když bylo toto vozidlo dovezeno do Anglie, kde ho měli konstruktéři od filmu vybavit všemi vymoženostmi ze špionského světa, tak se zjistilo, že auto je fakt malé a Sean Connery se do něho prostě nevejde. Problém by vyřešil samozřejmě kabriolet, ale ten v té době ještě neexistoval. Lidé od štábu zavolali do Toyoty a za dva týdny skutečně existovala verze kabrioletu!¹⁹⁴

V sedmdesátých letech vstoupily filmy do nové automobilové éry. Jednalo se o etapu bouraček a nárazů. Ve filmech *Diamanty jsou věčné* (1971), *Žít a nechat zemřít* (1973)

¹⁹¹ *For Your Eyes Only*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1981, 42 – 43 min.

¹⁹² CORK – STUTZ, c. d., s. 226.

¹⁹³ V nejnovější bondovce *Skyfall* je na tuto legendární scénu přímý odkaz viz *Skyfall*, r. Sam Mendes, Velká Británie – USA 2012, 105 min.

¹⁹⁴ *Top Gear: 50 Years of Bond Cars*, r. Phil Churchward, Velká Británie 2012, 15–17 min.

a *Muž se zlatou zbraní* (1974) byl masakr aut až neuvěřitelný. Všechny snímky spojuje režisér Guy Hamilton, který sám tvrdil, že nemá rád automobilové honičky, proto se raději zaměřil na zajímavé a zábavné kaskadérské kousky s automobily.¹⁹⁵ Film *Diamanty jsou věčné* (1971) obsahuje jeden z nejznámějších kaskadérských kousků, kdy Bond řídící *Ford Mustang* projede jen po dvou kolech úzkou uličkou a také velký omyl. Auto do uličky totiž vjelo po kolech na pravé straně a vyjelo na těch opačných. Tato chyba vznikla tak, že režisér Hamilton nejdříve natočil, jak auto z uličky vyjíždí a pak musel neočekávaně odletět do Anglie. Producent Albert R. Broccoli tedy natočil, jak auto do uličky vjíždí. Když se tato chyba po dvou týdnech zjistila, tak už to Broccoli nechtěl přetáčet.¹⁹⁶ V *Muži se zlatou zbraní* (1974) Bond jezdí automobilem *AMC Hornet X Hatchback*. Model, jenž vidíme ve filmu, byl naprostá novinka ten rok a pro americkou automobilku to znamenalo vhodnou reklamu pro uvedení na trh. Agent 007 s ním dokonce přeskočí rozbořený most. Jedná se o první kaskadérský kousek s autem, který byl vypočítán za pomoci počítače. Auto muselo být velmi pečlivě vyvážené a řidič musel sedět přímo uprostřed. Zajímavostí ale zůstává, že s autem neskákal skutečný kaskadér, ale shodou okolností jen odvážný mechanik. Skok se povedl hned na poprvé.¹⁹⁷ V další bondovce *Agent, který mne miloval* (1977) se tvůrci rozhodli pro elegantnější model. James Bond jezdí v *Lotusu Esprit*, který dokonce fungoval jako ponorka.¹⁹⁸ *Lotus Esprit Turbo* se později objevil ve filmu *Jen pro tvé oči* (1981). V této bondovce agent 007 zažije automobilovou honičku v zatím nejmenším autě, které se v jeho dobrodružstvích objevilo. Jednalo se o *Citroën 2CV* a Bond v něm ujížděl před nebezpečnými zabijáky, jež řídili dva sedany *Peugeot 504*.

Snímek *Dech života* (1987) znamenal návrat ke slavným kořenům. Bondovým automobilem se stal znovu *Aston Martin*, tentokrát moderní model *V8 Volante*, což byla nová verze staré *DB5*. Podobně jako v *Goldfinger* (1964) mělo auto několik špionážních vymožeností. Za šestnáct filmů vystřídal James Bond mnoho automobilových značek, ale jako ke správnému patriotovi musí ta hlavní být z Anglie. *Aston Martin* je Bondův zcela jasně klíčový symbol mezi automobily za období studené války.

¹⁹⁵ *Top Gear: 50 Years of Bond Cars*, r. Phil Churchward, Velká Británie 2012, 17–18 min.

¹⁹⁶ *Inside "Diamonds Are Forever"*, r. John Cork, USA 2000, 16–17 min.

¹⁹⁷ *Top Gear: 50 Years of Bond Cars*, r. Phil Churchward, Velká Británie 2012, 23–24 min.

¹⁹⁸ *The Spy Who Loved Me*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie – USA 1977, 72–76 min.

4.1.2. Filmová hudba

Filmová hudba z bondovek byla vždy uznávaná. Již během studené války získávala nominace na hodnotné ceny a některé i vyhrála.¹⁹⁹ Hudba bondovek šedesátých až osmdesátých let 20. století je zásadně spojena s oscarovým hudebním skladatelem Johnem Barrym. Ten zkomponoval hudbu k dvanácti bondovkám včetně jejich legendárního ústředního motivu. Bondovská znělka se stala již klasikou, kterou zná celý svět a můžeme ji zařadit vedle slavných motivů z filmů typu *Indiana Jones*, *Hvězdné války*, *Mission Impossible* apod.

John Barry se k první bondovce *Dr. No* (1962) dostal docela náhodou, neboť na snímku pracoval jako hudební skladatel Monty Norman. Producenti první bondovky při zkoumání filmového soundtracku se ale rozhodli, že chtějí údernější úvodní song. Tuto práci svěřili Barrymu, který složil jednu z nejslavnějších melodií v populární kultuře, proto bylo zcela jasné, kdo bude v dalších filmech skládat hudbu.²⁰⁰ John Barry vytvořil charakteristický zvuk bondovek, jenž se nesl v popově-orchestrálně-jazzovém stylu. Kromě Johna Barryho a Monty Normana složili scénickou hudbu k bondovkám ještě čtyři další skladatelé. George Martin – *Žít a nechat zemřít* (1973), Marvin Hamlisch – *Agent, který mne miloval* (1977), Bill Conti – *Jen pro tvé oči* (1981) a Michael Kamen – *Povolení zabíjet* (1989). John Barry byl pro svět Jamese Bonda nejzásadnější hudební skladatel, který právě i díky své hudbě napomohl k celosvětovému úspěchu tohoto fenoménu během studené války.

Titulní songy u bondovek se staly fenoménem samy o sobě. Když se v šedesátých letech bondovská série stala světovým hitem, tak i nazpívání titulní písně k filmu bylo pro umělce velmi prestižní. Jmenujme alespoň několik interpretů – Shirley Bassey, Tom Jones, Nancy Sinatra, Louis Armstrong, Paul McCartney, Carly Simon, Sheena Easton nebo kapely Duran Duran či A-ha, kteří si tuto čestnou pozici vysloužili. Filmový kulturní

¹⁹⁹ Např. John Barry měl nominaci za hudbu ke snímku *Goldfinger* (1964) na Grammy Awards. V roce 1974 získali nominaci na Oscara i Grammy Awards Paul a Linda McCartney za píseň „*Live and Let Die*“. Desátá bondovka *The Spy Who Loved Me* (1977) získala nominaci na Oscara za hudbu pro Marvina Hamlische a také nominaci na píseň roku za skladbu „*Nobody Does It Better*“, kterou nazpívala Carly Elisabeth Simon. Roku 1986 měla kapela Duran Duran nominaci za píseň roku „*A View to a Kill*“ na Golden Globes. Hudbu k této písni složil John Barry. Hudební skladatel Barry získal ocenění za hudbu k filmu *The Living Daylights* (1987) na cenách BMI Film and TV Awards v roce 1988.

²⁰⁰ WINDER, Simon: *The Man Who Saved Britain – A Personal Journey into the Disturbing World of James Bond*, New York 2006, s. 215–216.

fenomén šel ruku v ruce s hudebním průmyslem. Nazpívat píseň pro Jamese Bonda chtělo mnoho zpěváků a zpěvaček. Zmiňovaní interpreti dokazují, že i slavné celebrity typu Paul McCartney, Louis Armstrong nebo kapela Duran Duran si nenechaly uniknout tuto šanci. Fenomén Bond se tedy projevoval i v dalším kulturním odvětví. Většina titulních písní z bondovek bodovala ve světových hitparádách. Z těch nejúspěšnějších jmenujme alespoň „*Live and Let Die*“,²⁰¹ „*Nobody Does It Better*“²⁰² a „*A View to a Kill*“.²⁰³ Scénická filmová hudba a titulní písně ve filmech Jamese Bonda byly dalším kulturním aspektem, který ovlivňoval určitým způsobem společnost.

4.2. Amerikanizace Jamese Bonda

Sedmdesátá léta 20. století znamenala pro Bonda velkou změnu v kulturním uchopení. Po neúspěchu filmu *V tajné službě Jeho Veličenstva* (1969) a odstoupení George Lazenbyho z postu Jamese Bonda, se producenti rozhodli pro změnu. Chtěli najít nový směr pro agenta 007. Oblíbený názor v bondovském filmovém zázemí naznačoval, že je potřeba se vrátit ke struktuře vyprávění ve stylu třetí bondovky *Goldfinger* (1964). Producenti Harry Saltzman a Albert R. „Cubby“ Broccoli se rozhodli pro amerikanizaci Jamese Bonda.²⁰⁴

Nejdříve se musel najít nový představitel Bonda pro budoucí bondovku *Diamanty jsou věčné* (1971). Producenti chtěli začít přímo od hlavní postavy s amerikanizací. Američtí herci Adam West a John Gavin figurovali mezi hlavními adepty na tuto roli.²⁰⁵ Herec Burt Reynolds se hodně prosazoval, aby se mohl stát novým agentem 007. Nakonec to ale všechno dopadlo úplně jinak, protože se do hlavní role vrátil Sean Connery.²⁰⁶ *Diamanty jsou věčné* (1971) byla jeho šestá bondovka. Ve scénáři zcela zřetelně zůstal americký vliv, neboť důležitá část filmu se odehrává ve Spojených státech amerických a také oba scénáristé

²⁰¹ Píseň byla druhou nejhranější v USA a sedmou ve Velké Británii roku 1973. Autoři jsou Paul a Linda McCartney. Skladbu nahrál Paul McCartney a kapela Wings.

²⁰² Skladbu složili Marvin Hamlisch a Carole Bayer Sager. Píseň nazpívala Carly Simon. Skladba byla sedmá nejhranější ve Velké Británii a dokonce druhá v USA v roce 1977.

²⁰³ Kapela Duran Duran se stala díky své písni nejhranějším interpretem v USA a ve Velké Británii byla na druhém místě roku 1985.

²⁰⁴ *Inside "Diamonds Are Forever"*, r. John Cork, USA 2000, 1–3 min.

²⁰⁵ Tamtéž, 2–4 min.

²⁰⁶ CORK – SCIVALLY, c. d., s. 128–131.

byli Američané. Producenti snímku ale toto zamýšleli úmyslně. Bonda chtěli prostě v Americe a hlavní důvod je dle mého názoru komerční hledisko, jež v americkém filmovém průmyslu viděli. Další amerikanizační vliv můžeme pozorovat ve výběru lokací, neboť část filmu se odehrává v Las Vegas, což je jeden z nejznámějších symbolů Ameriky na celé zemi. Snímek ve světě obstál a obnovil slávu agenta 007. Producenti se utvrdili v tom, že amerikanizace Jamese Bonda nebyla krokem vedle.

V osmé bondovce přišel na scénu nový představitel Bonda. Stal se jím anglický herec Roger Moore. I když se znovu přemýšlelo o americkém herci do hlavní role, ale nakonec z toho sešlo. Scénárista Tom Mankiewicz podotýkal, že Jamese Bonda nemůže hrát nikdo jiný než Angličan, což je jeden z důvodů, který rozhodl ve prospěch Moorea.²⁰⁷ Sedmdesátá léta 20. století a nový Bond znamenají pro svět agenta 007 větší prostor pro komediální vsuvky,²⁰⁸ více nadsázky a zábavnější přístup k akčním scénám. Automobilové honičky byly v této době velmi oblíbené, proto se objevují v každém dobrodružném či akčním snímku v sedmdesátých letech. V této bondovce se na tuto akci nezapomíná, ale je zastíněna honičkou v motorových člunech. Amerikanizace Jamese Bonda byla do jisté míry již dotvořena.

Bondovka *Žít a nechat zemřít* (1973) se znovu převážně odehrávala ve Spojených státech amerických, konkrétně v New Orleans a poté v Karibiku. James Bond zde bojuje proti drogovému gangu, který využívá magickou sílu voodoo. Snímek měl ve světě úspěch a naznačil, že Roger Moore může velmi dobře obstát jako nástupce Seana Conneryho. Moore hrál v sedmi bondovkách, což je zatím největší počet z představitelů, kteří hráli Jamese Bonda. Amerikanizační charakter v dalších filmech sice ustoupil, ale do jisté míry v nich byl i tak vnímatelný. Producenti se v dalších letech spíše znovu zaměřili na popisování pozadí studené války. Amerikanizace byla tedy jednou z hlavních důsledků, že se postava Jamese Bonda na počátku sedmdesátých let 20. století lehce změnila a nasměrovala tento fenomén na odlišnou cestu, než to bylo o deset let dříve.

²⁰⁷ *Inside "Live and Let Die"*, r. John Cork, USA 1999, 2–3 min.

²⁰⁸ Např. komická figurka šerifa Peppera, který se objevil ve dvou bondovkách: *Live and Let Die* (1973) a *The Man with the Golden Gun* (1974).

Závěr

Film je mocný a velmi ovlivnitelný prostředek, což si uvědomili i politici, a proto bylo filmové umění opravdu často využíváno ve smyslu politické propagandy. Špionážní snímky spadaly do této kategorie, neboť v nich bylo vždy velmi jednoduché naznačit ideologické zázemí. V období studené války byly tyto dva aspekty využívány v hojné míře. Prvních šestnáct bondovek můžeme do této kategorie též zařadit. Filmy s Jamesem Bondem čerpající z období studené války zvyhodňují západní ideologii.

Jedním z cílů této práce byla analýza historického vývoje kulturního fenoménu James Bond. Tento úkol propojuje všechny kapitoly diplomové práce. Ve druhé části je hlavně analyzován literární hrdina, britský agent 007, a jeho beletristické prostředí. Není také opomenut ani jeho přerod ve filmovou postavu. Filmové ztvárnění znamenalo pro tento fenomén opravdu mnoho, neboť v šedesátých letech 20. století se zrodil globální úspěch a to právě za pomoci prvních třech bondovek (1962–1964). V dalších letech si James Bond svoji popularitu jen navyšoval. Mezi šedesátými až osmdesátými lety 20. století byl James Bond jako symbol provázán se společenským a kulturním vývojem v západním světě. Bondovky byly velmi oblíbené a stavěly na veliké fanouškovské základně. Není od věci uvést, že agent 007 ve filmech mnohokrát odkazuje na skutečné události společenského a politického života, což také přispívalo k jeho popularitě. Fenomén James Bond se stal i symbolem komerčního trhu a to mu velmi napomohlo si stále udržovat značnou přízeň ve světě.

Analýza filmů s Jamesem Bondem na pozadí studené války byla vytvořena s důrazem na poukázání politických a historických témat, které v nich můžeme interpretovat. Vybral jsem osm filmů pro příkladnou prezentaci zjišťovaných fakt. V těchto bondovkách jsem popsal politické metafory, jež naznačují konflikty studené války. Pohybujeme se v období od Karibské krize přes období détente po válku v Afghánistánu. Nejdůležitějším aspektem ve filmech je ideologické zázemí. Britský tajný agent 007 pracuje pro Anglii. Velká Británie je hlavní spojenec Spojených států amerických, které jsou primárním symbolem západního světa. James Bond je tedy ovlivněn západní ideologií. Ve filmech je sice konfrontován s názory z východního bloku, ale nikdy se tím nenechává

ovlivnit. Bondovky divákům zcela jasně naznačují, že východní ideologie není optimální a má mnoho záporů oproti kapitalismu.

Ideologický rámec se ve filmech zásadním způsobem nemění i po konci studené války. Témata příběhů prošla změnami, ale ideologie se v podstatě nezměnila, ne razantním způsobem. Zajímavou úvahou zůstává, že po roce 2001 je hlavním tématem západní politiky boj proti terorismu. Ale toto téma se v nových bondovkách neobjevuje. Nejspíš je to z důvodu, aby se bondovské filmy nepletly s politickými thrillery, které se v poslední době natáčejí, anebo také kvůli tomu, že by tento námět nebyl pro agenta britské tajné služby příliš lákavý a dostatečně exotický.

Cílem této diplomové práce bylo za pomoci studia veškerých dostupných materiálů analyzovat filmy s Jamesem Bondem na pozadí studené války a popsat historický vývoj tohoto fenoménu ve zvoleném období. Pochopit ideologické zázemí bondovek a uvědomit si dobový kontext je pro čtenáře to nejdůležitější. Věřím, že tato práce bude přínosem pro ty, kteří se chtějí dozvědět více o tomto významném kulturním fenoménu.

Seznam literatury

Odborná literatura

- AMIS, Kingsley: *James Bond Dossier*, Londýn 1966
- ANDERSON, Benedict: *Představy společnosti – Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha 2008
- BARTHES, Roland: *Mytologie*, Praha 2004
- BAYLIS, John: *Ambiguity and Deterrence – British Nuclear Strategy 1945–1964*, Oxford 1995
- BENSON, Raymond: *The James Bond Bedside Companion*, Londýn 1988
- BERGAN, Ronald: *Film*, Praha 2008
- BEUMERS, Brigit: *Pop culture Russia!: media, arts, and lifestyle*, Santa Barbara 2005
- BLACK, Jeremy: *Britain since the Seventies – Politics and Society in the Consumer Age*, Londýn 2004
- BLACK, Jeremy: *The Geopolitics of the James Bond*, in: *Intelligence and National Security* 19, č. 2, s. 290–303.
- BLACK, Jeremy: *The Politics of James Bond - From Fleming's Novels to the Big Screen*, Lincoln 2005
- BLUTH, Christoph: *Britain, Germany, and Western Nuclear Strategy*, Oxford 1995
- BOROVIČKA, Václav Pavel: *Hřbitov vyzvědačů*, Praha 2005
- BRZEZINSKI, Matthew: *Red Moon Rising – Sputnik and the Hidden Rivalries that Ignited the Space Race*, New York 2007
- BURKE, Peter: *Co je kulturní historie*, Praha 2011
- BUSSEOVÁ, Sabine – SCHLEYOVÁ, Nicole: *Války USA – Kronika agresivního národa*, Praha 2004
- CADBURY, Deborah: *Space Race – The Epic Battle Between America and the Soviet Union for Dominance of Space*, New York 2006
- CORK, John – SCIVALLY, Bruce: *James Bond Legacy*, Londýn 2002

- CORK, John – STUTZ, Collin: *James Bond encyklopedie*, Praha 2009
- CRAIG, Campbell: *The Atomic Bomb and the Origins of the Cold War*, New Haven 2008
- ČEŠKA, Jakub: *Zotročený mýtus: Roland Barthes*, Praha 2010
- DIENSTBIER, Zdeněk: *Hirošima a zrod atomového věku – cesta od atomových zbraní k nukleární medicíně a jaderným elektrárnám*, Praha 2010
- DODDS, Klaus: *Licensed to Stereotype: Popular Geopolitics, James Bond and the Spectre of Balkanism*, in: *Geopolitics* 8, č. 2, s. 125–156.
- DOUGALL, Alastair: *James Bond – Tajemný svět agenta 007*, Praha 2001
- DRULÁK, Petr: *Metafory studené války - interpretace politického fenoménu*, Praha 2009
- FALBE-HANSEN, Rasmus: *The Filmmaker As Historian*, P.O.V. A Danish Journal of Film Studies 16, 2003, dostupné na:
http://pov.imv.au.dk/Issue_16/section_1/artc12A.html.
- FIGES, Orlando: *Natašin tanec – kulturní dějiny Ruska*, Praha – Plzeň 2004
- *Film a dějiny*, (ed. Petr Kopal), Praha 2004
- *Film a dějiny 2, Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*, (ed. Petr Kopal), Praha 2009
- FREEDMAN, Lawrence: *Kennedy's Wars – Berlin, Cuba, Laos and Vietnam*, Oxford 2000
- FRIEDMAN, Norman: *The Fifty-Year War: Conflict and Strategy in the Cold War*, Annapolis 2007
- GADDIS, John Lewis: *Studená válka*, Praha 2006
- GADDIS, John Lewis: *The United States and the end of the cold war: implications, reconsiderations, provocations*, Oxford 1992
- GIULI, Thomas R.: *Apollo-Soyuz Test Project – Preliminary Science Report*, Washington 1976
- GIUSTOZZI, Antonio: *War, Politics and Society in Afghanistan, 1978-1992*, Londýn 2000
- GORDIEVSKY, Oleg – CHRISTOPHER, Andrew: *KGB – The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, New York 1990

- HALBERSTAM, David: *Černobílé desetiletí – padesátá léta a Spojené státy*, Praha 2002
- HOLLOWAY, David: *Stalin and the Bomb: The Soviet Union and Atomic Energy 1939–1956*, New Haven 1994
- HŘIBOVÁ, Tereza: *30 případů majora Zemana (filmová verze a vydané filmové povídky) z hlediska mytizačních postupů*, diplomová práce, Praha 2012
- HUDEMA, Marek: *Sovětská invaze do Afghánistánu*, in: *Historický obzor*, č. 3/4, roč. 6, Praha 1995, s. 61–68.
- CHANCELLOR, Henry: *James Bond. The Man and His World. The Official Companion to Ian Fleming's Creation*, Londýn 2005
- CHAPMAN, James: *Licence to Thrill - A Cultural History of the James Bond Films*, první vydání, New York 2000
- CHAPMAN, James: *Licence to Thrill - A Cultural History of the James Bond Films*, druhé vydání, New York 2007
- CHRISTOPHER, Andrew: *Her Majesty's Secret Service – The Making of the British Intelligence Community*, New York 1987
- ISBY, David: *Russia's war in Afghanistan*, Oxford 2002
- *James Bond a major Zeman – ideologizující vzorce vyprávění*, (ed. P. A. Bilek), Příbram a Litomyšl 2007
- *James Bond and Philosophy – Questions Are Forever*, (edd. Jacob M. Held – James B. South), Chicago a La Salle 2006
- KENNEDY, Robert F.: *Třináct dní. Vzpomínky na kubánskou raketovou krizi*, Praha – Litomyšl 1999
- KNEIS, Philipp: *The Gentleman's a Killer. Introducing Bond*, Berlín 2001. Dostupné online na http://www2.hu-berlin.de/amerika/asc/bond/007_abstrax_kneis.html.
- KOOTZ, Anja: *Selling the Bond Image – Merchandizing and Product Placement in the James Bond Movies*, Berlín 2001. Dostupné online na http://www2.hu-berlin.de/amerika/asc/bond/007_abstrax_kootz.html.
- KOUZMINOV, Alexander: *Biological Espionage – Special Operations of the Soviet and Russian Foreign Intelligence Services in the West*, Nové Dillí 2006
- LUŇÁK, Petr: *Západ - Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997
- LYCETT, Andrew: *Ian Fleming*, Londýn 1996

- MACINTYRE, Ben: *Operation Mincemeat: The True Spy Story That Changed the Course of World War II*, Londýn 2010
- MASTNY, Vojtech: *The Cold War and Soviet insecurity: the Stalin years*, Oxford 1996
- MCLUHAN, Marshall: *Jak rozumět médiím – Extenze člověka*, Praha 1991
- MONACO, James: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií – umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*, Praha 2004
- „*My name's Bond, James Bond*“ – *an anthology from the fiction of Ian Fleming*, (ed. Simon Winder), New York 2001
- NAFTALI, Timothy: *Padesátiny kubánské rakové krize: Nějaké další sovětské záhady?*, in: *Dějiny a současnost*, č. 9, roč. XXXIV, Praha 2012, s. 28–31.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Karibská krize*, Praha 2001
- NÁLEVKA, Vladimír: *Studená válka*, Praha 2003
- NOURMAND, Tony: *James Bond Movie Posters*, Londýn 2001
- PARK, William H.: *Defending the West – A History of NATO*, Harlow 1986
- PEARSON, John: *The Life of Ian Fleming: Creator of James Bond*, Londýn 1967
- PENSĐORFOVÁ, Olga: *James Bond: filmová série z hlediska narativní mytologizace*, diplomová práce, Praha 2009
- RANKIN, Nicholas: *Ian Fleming's Commandos: The Story of the Legendary 30 Assault Unit*, Oxford 2011
- RICHELSON, Jeffrey T.: *A Century of Spies – Intelligence in the Twentieth Century*, New York 1995
- ROSENSTONE, Robert A.: *History on Film/Film on History*, New York 2006
- ROTTMAN, Gordon L.: *Berlínská zeď a vnitroněmecká hranice 1961–89*, Praha 2009
- RUBIN, Steven Jay: *The James Bond Films – A Behind the Scenes History*, Westport 1981
- SANDBROOK, Dominic: *Never Had It So Good – A History of Britain from Suez to the Beatles*, Londýn 2005
- SHUKER, Roy: *Understanding Popular Music*, New York 2001
- SCHEFTER, James: *The Race – The Complete True Story of How America Beat Russia to the Moon*, New York 2000

- SIDDIQI, Asif A.: *Challenge to Apollo: The Soviet Union and the Space Race, 1945–1974*, Washington 2000.
- SIMPSON, Paul – LANE, Andy: *Akta Bond – neoficiální průvodce po dobrodružstvích největšího tajného agenta světa*, Praha 2009
- SIMPSON, Paul: *The Rough Guide to James Bond*, Londýn 2002
- STOCKER, Jeremy: *The United Kingdom and nuclear deterrence*, Londýn 2007
- STOREY, John: *Cultural Theory and Popular Culture – An Introduction*, Harlow 2009
- ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona: *Globalizace a krize – souvislosti a scénáře*, Všeň 2010
- TAYLOR, Frederick: *Berlínská zed': 13. srpna 1961 – 9. listopadu 1989*, Praha 2008
- *The James Bond Phenomenon: a Critical Reader*, (ed. Christoph Lindner), Manchester 2009
- VARBLE, Derek: *The Suez Crisis 1956*, Londýn 2003
- VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ – vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000
- WANNER, Jan: *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*, Praha 2006
- WAHA, Aimée: *The Physiognomy of Evil in From Russia With Love*, Berlín 2001.
Dostupné online na
http://www2.hu-berlin.de/amerika/asc/bond/007_abstrax_waha.html.
- WINDER, Simon: *The Man Who Saved Britain – A Personal Journey into the Disturbing World of James Bond*, New York 2006
- WORRALL, Dave – PFEIFFER, Lee: *The Essential Bond*, New York 1999
- ZASSOURSKY, Ivan: *Media and power in post-Soviet Russia*, New York 2004

Beletrie – Soupis románů a povídek s postavou Jamese Bonda za období studené války

Ian Fleming

- *Casino Royale*, 1953
- *Live and Let Die*, 1954
- *Moonraker*, 1955
- *Diamonds Are Forever*, 1956
- *From Russia, With Love*, 1957
- *Dr. No*, 1958
- *Goldfinger*, 1959
- *For Your Eyes Only*, 1960 (sbírka obsahuje pět povídek: *From a View to a Kill*, *For Your Eyes Only*, *Quantum of Solace*, *Risico*, *The Hildebrand Rarity*)
- *Thunderball*, 1961
- *The Spy Who Loved Me*, 1962
- *On Her Majesty's Secret Service*, 1963
- *You Only Live Twice*, 1964
- *The Man with the Golden Gun*, 1965
- *Octopussy and The Living Daylights*, 1966 (sbírka obsahuje čtyři povídky: *Octopussy*, *The Living Daylights*, *The Property of Lady*, *007 in New York*)

Kingsley Amis (vydáno pod pseudonymem Robert Markham)

- *Colonel Sun*, 1968

Christopher Wood²⁰⁹

- *James Bond, The Spy Who Loved Me*, 1977
- *James Bond and Moonraker*, 1979

John Gardner

- *Licence Renewed*, 1981
- *For Special Services*, 1982
- *Icebreaker*, 1983
- *Role of Honour*, 1984
- *Nobody Lives For Ever*, 1986
- *No Deals, Mr. Bond*, 1987
- *Scorpius*, 1988
- *Win, Lose or Die*, 1989
- *Brokenclaw*, 1990
- *The Man From Barbarossa*, 1991

²⁰⁹ U obou knih se jedná o novelizaci filmových scénářů.

Internetové zdroje

- Box Office Mojo – www.boxofficemojo.com
- Česko-Slovenská filmová databáze – www.csfd.cz.
- Licence To Thrill – Reading James Bond as a Cultural Phenomenon
- <http://www2.hu-berlin.de/amerika/asc/bond/index.html>
- Neoficiální česká stránka o Jamesi Bondovi – www.james-bond.cz
- The Internet Movie Database – www.imdb.com.
- The Official Ian Fleming Website – <http://www.ianfleming.com>.
- The Official James Bond Website – www.007.com.
- Wikipedia – The Free Encyclopedia – www.wikipedia.org

Filmový materiál

Bondovky (období studené války 1962–1989)

- *Dr. No*, 1962 (r. Terence Young)
- *From Russia with Love*, 1963 (r. Terence Young)
- *Goldfinger*, 1964 (r. Guy Hamilton)
- *Thunderball*, 1965 (r. Terence Young)
- *You Only Live Twice*, 1967 (r. Lewis Gilbert)
- *On Her Majesty's Secret Service*, 1969 (r. Peter Hunt)
- *Diamonds Are Forever*, 1971 (r. Guy Hamilton)
- *Live and Let Die*, 1973 (r. Guy Hamilton)
- *The Man with the Golden Gun*, 1974 (r. Guy Hamilton)
- *The Spy Who Loved Me*, 1977 (r. Lewis Gilbert)
- *Moonraker*, 1979 (r. Lewis Gilbert)
- *For Your Eyes Only*, 1981 (r. John Glen)
- *Octopussy*, 1983 (r. John Glen)
- *A View to a Kill*, 1985 (r. John Glen)
- *The Living Daylights*, 1987 (r. John Glen)
- *Licence to Kill*, 1989 (r. John Glen)

Filmové dokumenty

- *Biography: Ian Fleming*, 2004 (r. neuveden, napsal Addey Mitchell)
- *Ian Fleming: 007's Creator*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "A View to a Kill"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "Diamonds Are Forever"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "Dr. No"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "For Your Eyes Only"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "From Russia with Love"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "Licence to Kill"*, 1999 (r. John Cork)
- *Inside "Live and Let Die"*, 1999 (r. John Cork)
- *Inside "Moonraker"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "Octopussy"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "On Her Majesty's Secret Service"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "The Living Daylights"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "The Man with the Golden Gun"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "The Spy Who Loved Me"*, 2000 (r. John Cork)
- *Inside "Thunderball"*, 1995 (r. John Cork)
- *Inside "You Only Live Twice"*, 2000 (r. John Cork)
- *The Incredible World of James Bond*, 1965 (r. Jack Haley Jr.)
- *The Music of James Bond*, 2000 (r. John Cork)
- *Top Gear: 50 Years of Bond Cars*, 2012 (r. Phil Churchward)

Obrazová příloha

Příloha č. 1 Ian Fleming ve své pracovně²¹⁰

Příloha č. 2 Sean Connery ve filmu Dr. No²¹¹

²¹⁰ CHAPMAN, James: *Licence to Thrill - A Cultural History of the James Bond Films*, první vydání, New York 2000, s. 3.

²¹¹ Tamtéž, s. 80.

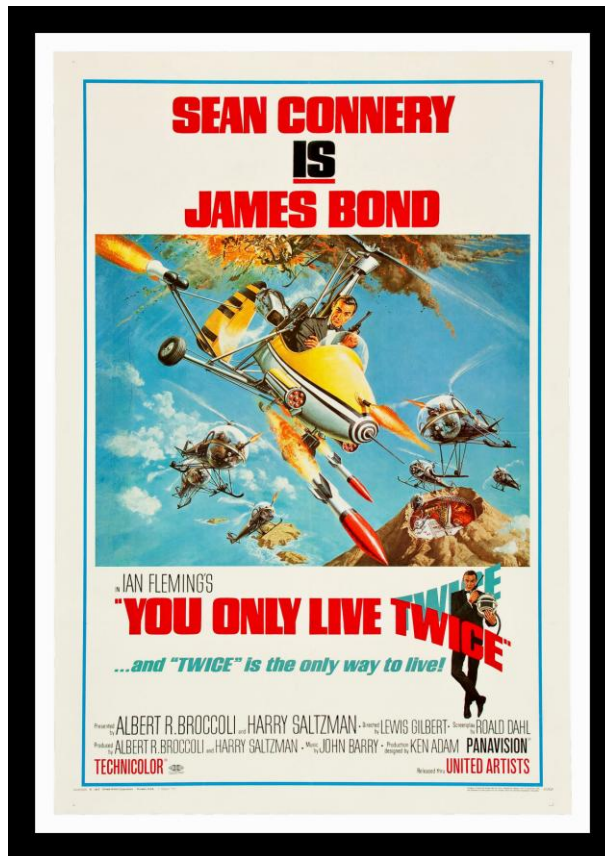
Příloha č. 3 Plakát k filmu Srdečné pozdravy z Ruska (1963)²¹²

Příloha č. 4 Plakát k filmu Thunderball (1965)²¹³

²¹² NOURMAND, Tony: *James Bond Movie Posters*, Londýn 2001, s. 22–23.

²¹³ Tamtéž, s. 44.

Příloha č. 5 Plakát k filmu *Žiješ jenom dvakrát* (1967)²¹⁴

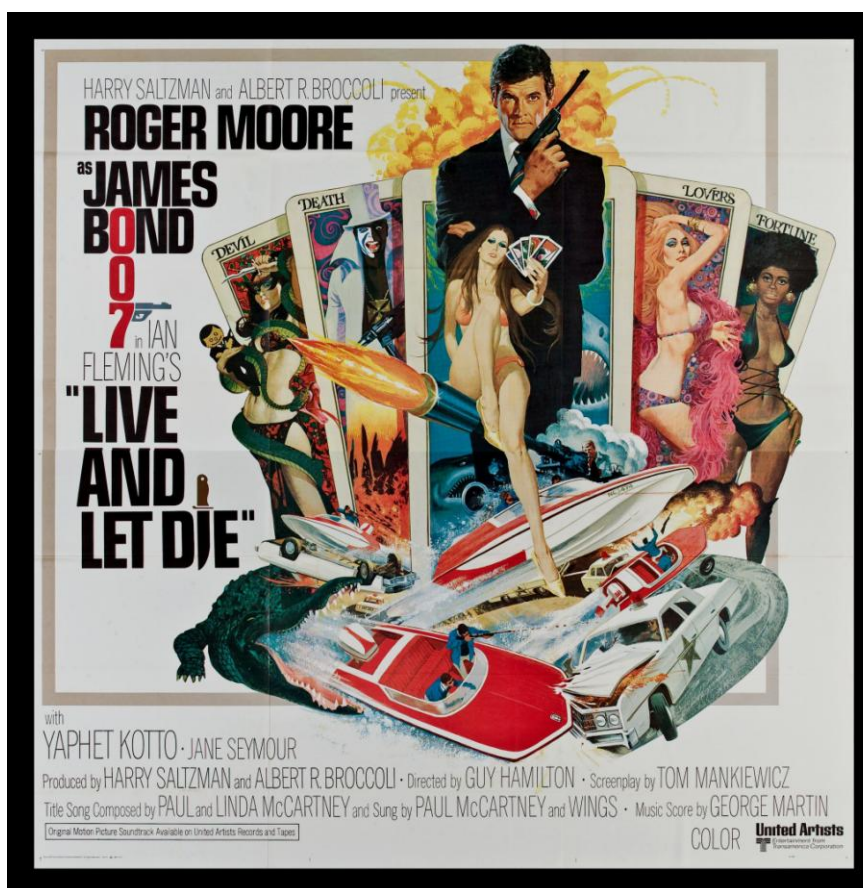
Příloha č. 6 George Lazenby ve filmu *V tajné službě Jeho Veličenstva* (1969)²¹⁵

²¹⁴ NOURMAND, c. d., s. 62.

²¹⁵ CORK, John – SCIVALLY, Bruce: *James Bond Legacy*, Londýn 2002, s. 116–117.

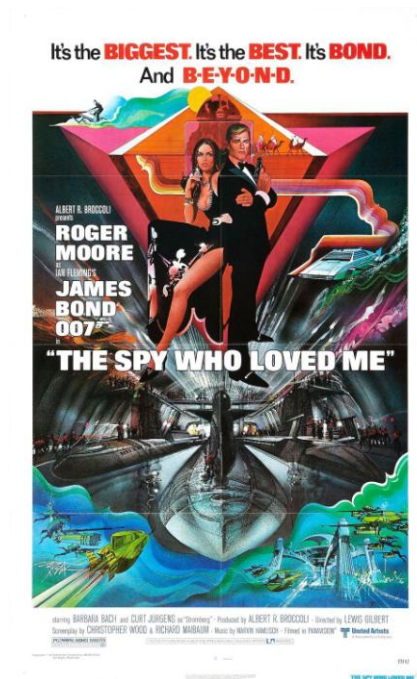
Příloha č. 7 Klasická úvodní scéna z bondovek²¹⁶

Příloha č. 8 Roger Moore na plakátu ke své první bondovce Žít a nechat zemřít (1973)²¹⁷

²¹⁶ *You Only Live Twice*, r. Lewis Gilbert, Velká Británie 1967, 1 min.

²¹⁷ NOURMAND, c. d., s. 88–89.

Příloha č. 9 Plakát k filmu Agent, který mne miloval (1977)²¹⁸

Příloha č. 10 Plakát k filmu Moonraker (1979)²¹⁹

²¹⁸ NOURMAND, c. d., s. 108.

²¹⁹ Tamtéž, s. 116–117.

Příloha č. 11 Plakát k bondovce Jen pro tvé oči (1981)²²⁰

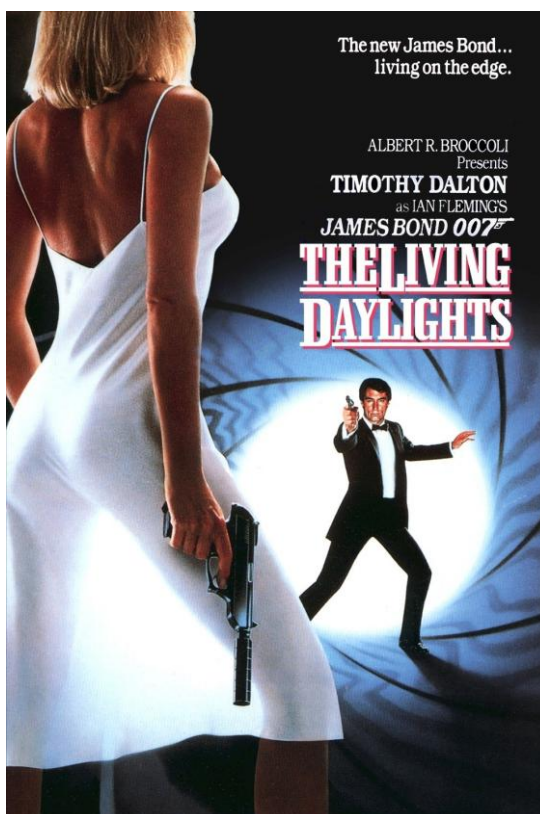
Příloha č. 12 Scéna z filmu Chobotnička (1983) znázorňuje schůzi nejvyšších politických představitelů SSSR²²¹

²²⁰ NOURMAND, c. d., s. 124–125.

²²¹ *Octopussy*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1983, 16 min.

Příloha č. 13 Timothy Dalton představuje Jamese Bonda, který uzavírá v této roli období studené války²²²

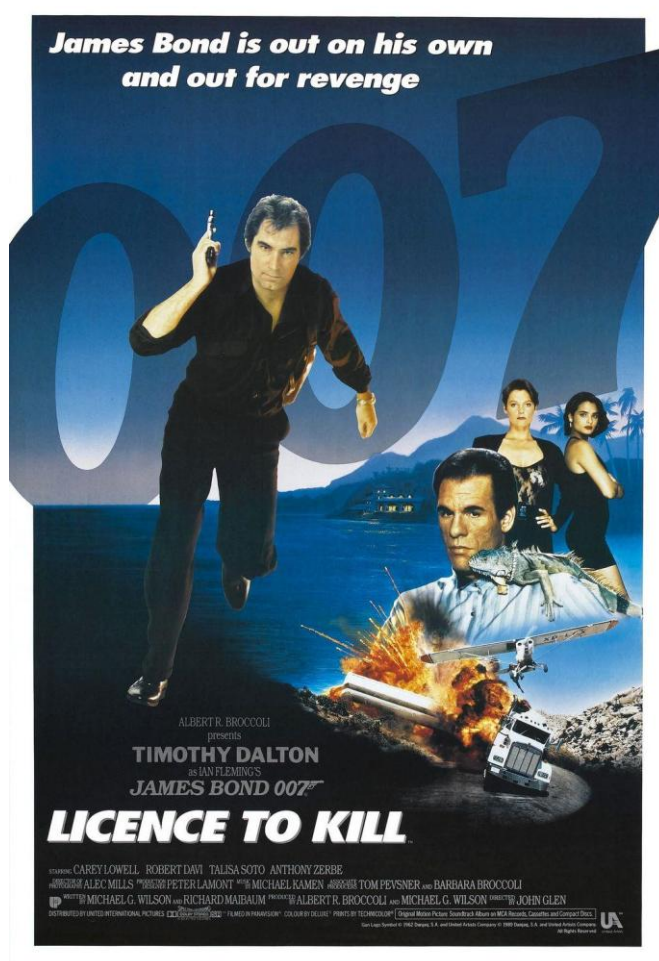
Příloha č. 14 Plakát k filmu Dech života (1987)²²³

²²² CORK – SCIVALLY, c. d., s. 232.

²²³ NOURMAND, c. d., s. 165.

Příloha č. 15 Scéna z filmu Dech života (1987),
Bond bojuje s československou Veřejnou bezpečností²²⁴

Příloha č. 16 Plakát k filmu Povolení zabít (1989)²²⁵

²²⁴ *The Living Daylights*, r. John Glen, Velká Británie – USA 1987, 44 min.

²²⁵ NOURMAND, c. d., s. 168–169.